

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Архівні зібрання України

Путівники

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПУТІВНИК

КИЇВ
2003

Путівник містить відомості про документи Національного архівного фонду України, які знаходяться на зберіганні в Державному архіві Херсонської області. Описові статті включають дані про фондоутворювачів, історію створення і функціонування фондів, склад і зміст основних документальних масивів.

Виходить за програмою “Архівні зібрання України”, серія “Путівники”. Розрахований на широке коло дослідників.

Головна редакційна колегія серії “Архівні зібрання України”:

*Геннадій БОРЯК, Валерій ВОЛКОВИНСЬКИЙ, Людмила ГУРБОВА,
Любов ДУБРОВІНА, Лариса ЗАЙКА, Ярослав КАЛАКУРА,
Юрій КУЛІНІЧ, Іван КУРАС, Володимир ЛОЗИЦЬКИЙ,
Ірина МАТЯШ, Ольга МУЗИЧУК, Анатолій НЕДІЛЯ,
Костянтин НОВОХАТСЬКИЙ, Олексій ОНИЩЕНКО,
Георгій ПАПАКІН, Діана ПЕЛЬЦ, Ніна ТОПІШКО,
Валерій СМОЛІЙ, Дмитро ТАБАЧНИК,
Наталія МАКОВСЬКА*

Відповідальний редактор

Антоніна КАРПОВА

Автори-упорядники:

*Віра БАРАНЮК, Віктор БОРОВИК, Луїза ВІНОГРАДОВА,
Антоніна КАРПОВА, Юлія КОНИК, Олена МАРУЩАК,
Людмила МИТНИЦЬКА, Алла НАЗАРОВА, Зоря ОРЛОВА,
Олена СТУКАЛОВА, Олександр ШИНКАРЕНКО*

Редакційна колегія тому:

*Геннадій БОРЯК (голова), Луїза ВІНОГРАДОВА,
Антоніна КАРПОВА, Олена МАРУЩАК*

Рецензенти:

Олександр КОНИК, Руслан ПИРІГ

***Виходить у світ за сприяння Фонду Катедр Українознавства (США)
Published with the support of the Ukrainian Studies Fund, Inc., New York***

Сторінка Державного архіву області в Інтернеті:

на офіційному сайті Херсонської облдержадміністрації –
<http://www.oda.kherson.gov.ua>;

на офіційному сайті Держкомархіву України –

<http://www.archives.gov.ua/Archives/index.php?ra21>

73000, м. Херсон, вул. Радянська, 3

Державний архів Херсонської області

Факс 22 58 95, e-mail:obl-archiv@oda.kherson.ua

© В. Баранюк, В. Боровик, Л. Виноградова,
А. Карпова, Ю. Коник, О. Марущак,
Л. Митницька, А. Назарова, З. Орлова,
О. Стукалова, О. Шинкаренко, 2003
© Державний комітет архівів України, 2003
© Державний архів Херсонської області, 2003

ISBN 966-8225-03-1

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	7
Розділ I. ФОНДИ ПЕРІОДУ ДО 1917 року	
Державна влада та управління	17
Міське та земське самоврядування	22
Станове самоврядування	25
Юстиція та суд	27
Нотаріат	29
Військово-адміністративні установи	31
Громадські організації та товариства	34
Фінанси та кредит	34
Митна справа	41
Будівництво і транспорт	42
Зв'язок і промисловість	44
Управління державними мастностями та землеустрій	45
Лісове господарство	49
Освіта	49
Охорона здоров'я	55
Релігійні установи	56
Розділ II. ФОНДИ ПЕРІОДУ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ, УНР, УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА УСРР. 1917–1921 рр.	61
Розділ III. ФОНДИ ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ ТА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	
Державна влада та управління	67
Революційні комітети	67
Комітети незаможних селян (КНС)	72
Виконавчі комітети	75
Партизанські комісії	96
Органи управління державним майном	97
Державний і народний контроль	99
Правосуддя	106
Юстиція	106
Суд	108
Прокуратура	113
Адвокатура	116
Арбітраж	116
Нотаріат	117
Державна безпека	117
Міліція	119
Військові, військово-адміністративні та військово-продовольчі органи	125
Громадсько-політичний рух	133
Комуністична партія України	133
Ленінська комуністична спілка молоді	141

Профспілки	146
Громадські організації та добровільні товариства	153
Засоби масової інформації	167
Праця	172
Соціальне забезпечення	177
Планування	181
Статистика	185
Фінанси	189
Кредитна система	194
Державне і кооперативне страхування	200
Будівництво	202
Органи управління будівництвом	202
Будівельні організації	206
Кооперація	221
Багатогалузева кооперація	221
Промислова кооперація	222
Сільськогосподарська кооперація	227
Інвалідна кооперація	233
Споживча кооперація	235
Житлова кооперація	238
Промисловість	239
Органи управління народним господарством	239
Підприємства важкої промисловості	256
Підприємства легкої промисловості	271
Підприємства харчової і мікробіологічної промисловості	275
Підприємства поліграфічної промисловості	279
Підприємства місцевої промисловості	280
Транспорт	280
Зв'язок	290
Сільське господарство	294
Органи управління сільським господарством	294
Сільськогосподарські підприємства	319
Бавовництво	324
Рослинництво	330
Тваринництво	334
Лісове господарство	337
Меліорація та водне господарство	340
Торгівля	343
Органи управління внутрішньою торгівлею	343
Організації та підприємства внутрішньої торгівлі	349
Акціонерні товариства	351
Склади та магазини	353
Громадське харчування	354
Зовнішня торгівля	358
Митна справа	361
Продовольство	362
Постачання та збут	365
Органи управління постачанням та збутом	365
Організації та підприємства постачання та збуту	370
Заготівля	376
Органи управління заготівлею	376
Організації та підприємства заготівлі	379
Житлове господарство	384

Комунальне господарство	386
Побутове обслуговування населення	390
Освіта, підготовка, перепідготовка кадрів	392
Органи управління освітою і просвітницькими організаціями	392
Вищі навчальні заклади	398
Технікуми	401
Училища	402
Заклади з підготовки та перепідготовки кадрів	404
Позашкільні заклади	405
Наука, науково-дослідницька робота	407
Культура	416
Органи управління культурою	416
Установи культури	422
Архівні установи	428
Охорона здоров'я	431
Органи управління охороною здоров'я	431
Заклади охорони здоров'я	437
Фізкультура і спорт, туризм	441
Релігійні організації	444
Розділ IV. ФОНДИ ПЕРІОДУ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ. 1941–1943. КОМІСІЇ З РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ НАЦИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ	447
Розділ V. ФОНДИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ, КОЛЕКЦІЇ	
Особові фонди	461
Родинні фонди	473
Колекції	476
Розділ VI. ДОКУМЕНТИ НЕФОНДОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	
Кінодокументи	489
Фотодокументи	490
Фоновідеодокументи	492
Науково-довідкова бібліотека	493
Розділ VII. ПЕРЕЛІК ФОНДІВ	497
Додатки	687
Довідка про адміністративно-територіальний поділ Херсонщини	687
Іменний покажчик	695
Покажчик географічних назв	702
Предметно-тематичний покажчик	711
Видання Державного архіву Херсонської області та публікації за доку- ментами архіву	727
Список скорочень	731
Summary	735

ПЕРЕДМОВА

Державний архів Херсонської області – єдина на території Херсонщини державна архівна установа з постійним складом документів. Найдавніші з них належать до другої половини XVIII ст., коли з початком інтенсивного заселення Півдня України і розбудовою міста Херсона, заснованого 1778 р., у ньому виникли перші державні установи, а відтак і відомчі архіви. Більш активне документотворення почалося з 1803 року, коли Херсон став центром обширної губернії. На жаль, відсутність єдиного архівосховища, кваліфікованих фахівців-архівістів, стихійні лиха і соціальні негаразди призводили до втрати значних масивів документів. У період Східної (Кримської) війни 1853–1856 років низку установ Херсона було евакуйовано, значна частина їх документів, залишених у місті, втрачена¹. У 1898 році у Херсоні була створена губернська вчена архівна комісія. Її головою став губернський предводитель дворянства, активний громадський діяч і меценат Георгій Львович Скадовський, а секретарем – відомий археолог, історик-краєзнавець Віктор Іванович Гошкевич. Комісія займалась виявленням місць зберігання документів, обліком фондоутворювачів і відбором на зберігання документів в установах. Якщо документи визнавалися членами архівної комісії такими, що не підлягали зберігання, вони продавалися як макулатура “з публічних торгів”. Комісії підпорядковувався “Музей старожитностей Херсонського краю”, що був науково-дослідницьким і культурно-освітнім центром Херсона. Однак діяльність комісії – малодосліджена, невелика частина протоколів її засідань зберігається у Херсонському краєзнавчому музеї².

Під час подій 1917–1920 років архівних установ на території Херсонщини не існувало. 2 квітня 1921 р. згідно з розпорядженням Херсонського повітового виконкому була створена Херсонська особлива архівна комісія, до складу якої входили представники видавництва, музею, відділу народної освіти та робітничо-селянської інспекції. Вона перебувала в підпорядкуванні Миколаївської губернської архівної комісії і здійснювала виявлення й облік документів установ, які існували до 1917 р.³ У 1922 р. керівництво архівною справою перейшло до Одеського губернського архівного управління, яке реально не впливало на стан справ у Херсоні. У листопаді 1925 р. відповідно до постанови Херсонського окрвиконкому було створено окружне архівне управління, що почало діяльність з жовтня 1926 р.⁴ Його робота в перші роки існування спрямовувалась на концентрацію архівних документів до 1917 р. і матеріалів ліквідованих

¹ Орлова З.С. Из истории архивного строительства на Херсонщине. Проблемы археологии северного Причерноморья. – Херсон, 1991. – С. 5.

² Херсонський краєзнавчий музей. Д-1547-1562.

³ Державний архів Херсонської області, ф. Р-1887, оп. 3, спр. 188, арк. 514.

⁴ Там само, ф. Р-608, оп. 1, спр. 51, арк. 4а.

радянських установ. 1 жовтня 1930 р. у зв'язку з введенням нового адміністративно-територіального поділу і ліквідацією округів, окружне архівне управління реорганізувалось на місцеве⁵. Його першочерговим завданням стало приймання на зберігання, розбирання й описування документів ліквідованих окружних установ. До кінця 1930 р. в усіх районах колишнього Херсонського округу були створені районні архівосховища⁶.

Відповідно до постанови Секретаріату ВУЦВК від 10 листопада 1931 р. та розпорядження Центрального архівного управління УСРР від 26 лютого 1932 р. Херсонське місцеве архівне управління було реорганізоване в державний історичний архів⁷, який з 5 березня 1938 р. у зв'язку зі створенням Миколаївської області перейшов у підпорядкування Миколаївського обласного архівного управління НКВС.

У період німецько-радянської війни архівні установи у Херсоні не працювали. Перед загрозою окупації 302 фонди – 11842 од. зб. було евакуйовано, спалено 5877 од. зб., 75 фондів, а також більшість документів відомчих архівів. Під час нацистської окупації повністю знищено 30718 од. зб., усю періодичну літературу, 436 томів окремих видань⁸. На 1 серпня 1944 р. у держархіві знаходилось 1230 фондів, 262315 од. зб., 5295 примірників книг, 32220 – періодичних видань.

Після визволення Херсона і створення у березні 1944 р. Херсонської області архівні установи відновили свою роботу. Структура їх у цей період була такою: відділ державних архівів УНКВС по Херсонській області, облдержархів, міськдержархів, райдержархіви. Основним завданням архівістів у ці роки було впорядкування архівних документів, які знаходились у розсипу, експертиза цінності наявних і реевакуйованих документів. Для проведення цієї роботи у жовтні 1944 р. була створена експертно-перевірна комісія. Відбувся активний обмін непрофільними документами з центральними, Миколаївським, Запорізьким, Одеським, Кримським обласними архівами. Окремою постановою облвиконкому від 25 жовтня 1944 р. визначалась необхідність створення бази документальних матеріалів періоду війни. У результаті на зберігання надійшло 100 фондів, книги німецькою мовою, листи, газети, листівки⁹. Важливим завданням було відновлення повністю втраченого під час війни обліково-довідкового апарату. Облік документів архівних установ області у відповідності з новими правилами був в основному завершений у 1952 р. На 1 січня 1953 р. у держархіві області знаходилось 1773 фонди, 169802 од. зб.

З 1952 р. розпочалась паспортизація відомчих архівів, на 1 січня 1957 р. було взято на облік 2472 відомчі архіви, у т. ч. 61 – союзного і республіканського, 154 – крайового і обласного підпорядкування. У 1958 р. був проведений перший обласний огляд міських, районних та відомчих архівів.

⁵ Митюков О. Г. Радянське архівне будівництво на Україні. 1917–1973. – К.: Наукова думка, 1975. – С. 90.

⁶ Державний архів Херсонської області, ф. Р-733, оп. 1, спр. 50, арк. 22.

⁷ Там само, ф. Р-735, оп. 1, спр. 7, арк. 9, 11.

⁸ Там само, ф. Р-2011, оп. 1, спр. 7, арк. 1–24.

⁹ Там само, ф. Р-3862, оп. 1, спр. 16, арк. 50.

Завершення роботи з первинного обліку архівних документів дало змогу більш активно використовувати їх у народногосподарських цілях. У зв'язку з початком будівництва на території області Каховської ГЕС та зрошувальних систем державним архівом протягом 1951–1952 рр. було виявлено 655 документів про рельєф місцевості і корисні копалини в районах будівництва, а також про розвиток бавовництва на Херсонщині¹⁰.

Поліпшенню умов зберігання документів сприяло отримання у 1954 р. держархівом області нового приміщення, у якому були сконцентровані фонди, що раніше перебували у трьох непристосованих архівосховищах.

У 1957 р. з виходом друком першої збірки документів і матеріалів “З історії соціалістичної перебудови сільського господарства на Херсонщині” (перший випуск) була започаткована науково-видавнича робота архіву.

На початку 60-х років завершилось формування районної ланки державних архівів. З того часу в області працюють 21 міський і районний архіви. У 1962 р. при державних архівних установах області були створені госпрозрахункові групи, що дало змогу значно збільшити обсяг робіт з упорядкування документів відомств.

Протягом 60-х років держархівами області була проведена велика робота з приймання на зберігання документів відомчих архівів, у тому числі найбільш важливих народногосподарських об'єктів, таких як спеціальне будівельно-монтажне управління “Дніпробуд” Міністерства будівництва електростанцій УРСР; найбільший у Європі Херсонський бавовняний комбінат; управління будівництва зрошувальних систем у південних областях України (Укрводбуд); ліквідоване обласне управління бавовництва та ін. Почалось комплектування архіву документами з іншими, непаперовими носіями: з 1958 р. – фото-, з 1959 р. – кінодокументами. З 1961 р. джерельна база архіву почала поповнюватись фондами особового походження.

Поліпшенню архівної справи в області сприяло ухвалення місцевими органами влади низки розпорядчих документів на виконання постанови Ради Міністрів УРСР від 27 вересня 1963 р. про заходи щодо поліпшення архівної справи в країні; проведення в м. Херсоні 23–26 травня 1962 р. кущової республіканської наради науково-керівних працівників архівних органів; огляд відомчих архівів (березень–липень 1964 р.) та огляд ведення поточного діловодства в установах і на підприємствах області (вересень–жовтень 1965 р.), участь в огляді-конкурсі на кращі описи документальних матеріалів, складені архівістами України (серпень 1967 р. – грудень 1968 р.); читацькі конференції архівістів області, що їх проводили часописи “Архіви України” та “Советские архивы” (січень–листопад 1969 р.)

У квітні 1970 року згідно з постановою облвиконкому та президії облпрофради архівному відділу облвиконкому, обласному та міському державним архівам було присвоєно звання “Установа високої культури”.

Забезпеченню збереженості архівних документів сприяло зміцнення матеріальної бази державних архівів. За 1966–1970 рр. було побудовано два

¹⁰ Херсонський обласний державний архів. Путівник. – К., 1971. – С.124, 135–136.

архівосховища облдержархіву площею 195 м² на 200 тис. од. зб.; 8 райархівів отримали нові приміщення. Всі матеріали, які зберігались у держархівах області, були закартоновані, в усіх районних архівах було заведено книги надходжень, складено списки і картки фондів, розроблено паспорти архівів. На всі документальні матеріали, які знаходились у держархівах, було складено описи.

У 1965 р. архівістами були вперше підготовлені телевізійні передачі. З 1974 р. працівники облдержархіву беруть участь у підготовці щорічного видання “Календар пам’ятних дат Херсонщини”. З 1977 р. встановлено зв’язки облдержархіву з окружним архівом м. Шумена (Болгарія). Херсонські архівісти першими в Україні почали надавати ініціативні інформації зацікавленим установам і організаціям. Досвід херсонців з ініціативного інформування був рекомендований Головархівом України для поширення в республіці. З 1988 р. почалось виконання запитів генеалогічного характеру від громадян, які постійно проживають за кордоном.

Протягом 1960–1980-х років тривала робота зі створення науково-довідкового апарату про склад і зміст архівних фондів. У держархіві області створений і ведеться міжфондовий архівний довідник – каталог документів з паперовою основою, що поділяється на систематичний, предметно-тематичний, іменний та географічний. Були розроблені два самостійних систематичних каталоги: на періоди до 1917 р. і радянський. З 1962 року систематичний каталог документів з паперовою основою ведеться згідно зі *Схемою єдиної класифікації документальних матеріалів Державного архівного фонду СРСР в каталогах державних архівів (радянський період)*, з 1973 року систематизація продовжувалась згідно з другим виданням вказаної схеми. Одночасно почалось переведення систематичного каталога на нову СЕК-2, яка складається з 5 розділів і 39 підрозділів. З того ж часу в архіві ведуться два самостійних іменних каталоги (періодів до 1917 р. і радянського) та географічний каталог. На фоно- та відеодокументи складено тематичний каталог, на фотодокументи – тематичний та іменний каталоги. До окремих фондів складені покажчики – хронологічні, географічні, тематичні. Розроблена картотека на документи з особового складу. Складено 22 огляди фондів, у тому числі з історії кооперації, торгівлі, місцевої промисловості, містобудування та ін. Завершено наповнення баз даних: електронної версії анотованого реєстру фондів; відомостей про громадян, примусово вивезених до Німеччини; відомостей про репресованих громадян.

У 1982 р. в держархіві області вперше почалося створення страхового фонду. Для мікрофільмування були відібрані фонди 1-ї та частково 2-ї категорій системи органів виконавчої влади, документи Херсонської губернії та інші особливо цінні фонди. За станом на 01.01.2003 в держархіві області створено страховий фонд на 8881 од. зб., з них 1476 документів після 1917 року.

Згідно з рішенням колегії Головархіву України з 1986 року почалась робота з оптимізації складу документів архівних установ. За 1986–1990 рр. в результаті цільової комплексної експертизи цінності документів з інформацією, що повторювалась, та дублетної документації передано на зберігання

фондоутворювачам 11135 справ, що дало змогу вивільнити лише в держархіві області 720 погонних метрів стелажної площі. Розширенню можливостей використання архівних документів сприяло їх масове розсекречення. За 1989–1993 роки було розсекречено 366 фондів, частини 32 фондів, 10122 справи за 1902–1910 рр., 1918–1988 рр.

Початок реорганізації управління архівною справою в області було покладено рішенням виконкому обласної ради народних депутатів від 27.10.88 № 227, згідно з яким архівний відділ облвиконкому було ліквідовано. 19 січня 1990 року рішенням № 11 обласний виконком затвердив положення про державний архів області, згідно з яким йому передавались функції управління архівною справою.

У вересні 1991 р. розпорядженням голови обласної ради народних депутатів від 28.08.91 № 20 державному архіву області були передані архівні фонди, будівля, майно і штати колишнього партійного архіву Херсонського обкому Компартії України.

Нове положення, затверджене 30 жовтня 1996 р. головою облдержадміністрації, визначило державний архів області як орган виконавчої влади, що здійснює управління архівною справою на території області. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.06.98 державний архів області включений до структури облдержадміністрації.

Після створення районних державних адміністрацій протягом 1995 року на території області почали функціонувати архівні відділи райдержадміністрацій.

Прийняття Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” вперше дало змогу архівним установам діяти у чітко визначеному правовому полі.

Функціонування підприємств різних форм власності прискорило роботу щодо пошуку нових форм співробітництва з ними. З 1998 р. архівні установи почали укладати угоди з недержавними підприємствами про співпрацю зі збереження архівних фондів та їх упорядкування. Тоді ж державні архіви області розпочали прийом на зберігання документів, у тому числі особового походження, ліквідованих та збанкрутілих підприємств. При архівних відділах райдержадміністрацій створено ряд архівів з особового складу, де знаходяться документи, що не належать до Національного архівного фонду.

У 1999 р. була прийнята обласна програма збереження бібліотечних і архівних фондів.

Розпорядження Президента України від 02.02.2002 р. “Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи”, нові положення про державний архів області та архівні відділи райдержадміністрацій, розроблені й затверджені протягом 2002–2003 рр., сприяли поліпшенню кадрового і матеріально-технічного забезпечення архівних установ.

Демократизація архівної справи, збільшення числа споживачів ретроспективної документної інформації викликали необхідність удосконалення довідкового апарату, невід’ємною складовою якого є путівник по фондах архіву. Попереднє видання “Херсонський обласний державний архів. Путівник” ви-

йшло друком у 1971 році і містило анотації лише частини найбільш використуваних архівних фондів. Пропонований увазі читача Путівник містить анотації на всі без винятку наявні фонди, які знаходяться на зберіганні у державному архіві області. 1815 фондів анотуються вперше. В описових статтях до фондів, проанотованих у попередньому виданні, не лише розширені їх часові рамки, але й зроблена спроба уникнути ідеологічної тенденційності, наблизити форму викладу матеріалу до рівня сучасної історіографії.

На 01.01.2003 р. у держархіві області зберігалось 3394 фонди, 793783 од. зб. документів з паперовою основою, 885 од. зб. кінодокументів, 415 од. зб. фотодокументів, 29394 од. зб. фотодокументів, 20 од. зб. відеодокументів за 1721–2002 рр.

Основу фондів архіву складають документи відомчих архівів колишньої Херсонської губернії: канцелярії Херсонського губернатора, Херсонського губернського правління, Херсонської (Новоросійської) губернської креслярні, Херсонської губернської палати державного майна, Херсонської казенної палати, портових митниць, колекції економіко-географічних карт та інші, в яких відбито історію заселення південноукраїнських земель, межування земель під міста та інші населені пункти, економічний та культурний розвиток краю.

У нечисленних, але цікавих фондах доби національно-визвольних змагань початку ХХ ст. збереглися матеріали про надзвичайно гостру політичну боротьбу цього періоду, становлення української державності. Це передусім фонди ревкомів, окружного, повітових і волосних виконавчих комітетів рад; планових, статистичних, фінансових установ; національних адміністративно-територіальних одиниць – німецьких, шведських, єврейських землеробських колоній. Розвиток промисловості в регіоні відбився у фондах повітового раднаргоспу, окремисцепрому, окремих підприємств. Цікаві за змістом фонди перших навчальних закладів, релігійних установ – Херсонського духовного правління і духовних консисторій.

У фонді Дніпровського повітового революційного комітету є документи, підписані М.Г. Кулішем, українським письменником, який у 1918 р. був головою Олешківської міської ради.

У фондах комітетів незаможних селян зберігаються документи про проведення примусової колективізації та її наслідки, ліквідацію селян-власників.

У фондах установ робітничо-селянської інспекції зосереджені документи про функціонування державного апарату, обстеження роботи установ, підприємств.

Відомості про голод на Херсонщині 1921–1922, 1932–1933, 1946–1947 рр. відбилися у фондах повітових, районних комітетів КП(б)У, окружної, повітових, міських, волосних комітетів, комісій допомоги голодуючим, по боротьбі з наслідками голоду. Збереглися документи про діяльність на Херсонщині благодійних організацій: місії лікаря Нансена, Американської адміністрації допомоги (АРА), Джойнта і Агроджойнта з надання допомоги голодуючим.

У фондах промислових підприємств є відомості про виконання планів перших п'ятирічок, розвиток промисловості на Херсонщині, реконструкцію промислових підприємств, випуск нових видів продукції.

Із створенням у березні 1944 р. Херсонської області були організовані обласні органи влади, обласні установи та організації. Багаті за змістом документи відклалися у фондах облвиконкому, міськрайвиконкомів та їх відділів.

Вони свідчать про адміністративно-територіальні зміни в області, відбудову народного господарства після визволення області від нацистських окупантів, виконання державних планів розвитку народного господарства, будівництво Каховської гідроелектростанції, найкрупнішого в Європі Херсонського бавовняного комбінату, випуск суден Херсонським суднобудівним заводом, діяльність Азово-Сиваського заповідника, реконструкцію м. Херсона, будівництво Верхньоінгулецької і Краснознам'янської зрошувальних систем і освоєння зрошуваних земель Дніпро-Інгулецького масиву, зміну структури посівних площ на зрошуваних ділянках, про трудове, господарське і побутове облаштування переселенців із зони затоплення Каховського водоймища, підготовку і проведення виборів до Верховної Ради СРСР та Верховної Ради УРСР, до місцевих рад народних депутатів тощо.

Значно поповнили інформаційну базу архіву розсекречені архівні фонди. За довоєнний період розсекречено фонди райвиконкомів, сільських рад, Херсонського комітету допомоги голодуючим. У розсекречених фондах сільських рад є документи про “чистку” радянського апарату, розкуркулення, списки осіб, позбавлених виборчих прав.

Із розсекречених фондів періоду окупації заслуговує на увагу фонд Херсонського окружного комісара. У складі фонду – документи про забезпечення німецького населення промисловими і продовольчими товарами, накази, директиви, листування про мобілізацію матеріальних та людських ресурсів для потреб фронту, організацію роботи промисловості, сільського господарства, транспорту і зв'язку, проведення аграрної реформи та ін.

З повоєнних документів повністю розсекречено фонди обласної, районних і міських комісій по розслідуванню злочинів нацистських окупантів; списки розстріляних громадян, які працювали в період окупації на керівних посадах. Є відомості про чисельність голодуючих, численні акти, фотокартки місць масових розстрілів мирного населення. Розсекречені також документи Херсонського облвиконкому про діяльність релігійних общин, в тому числі за період окупації.

У серпні 1991 р. на державне зберігання надійшли 1604 фондів, 233946 справ з колишніх партархівів. У документах відображене виконання рішень партійних, радянських органів, організація партійно-політичної, ідеологічної, атеїстичної, пропагандистської роботи, виконання народногосподарських планів розвитку промисловості, сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я. Протоколи районних, осередкових комісій містять відомості про “чистку” членів ВКП(б), є документи персонального характеру: справи з прийому в партію, особові і персональні справи.

У лютому 1994 р. надійшло з управління Служби безпеки в Херсонській області 7035 од. зб. справ реабілітованих, а також фільтраційних справ вигнаних до Німеччини громадян.

У стадії впорядкування знаходяться документи обласних громадських і політичних організацій: товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка, “Меморіал”, любителів книги, Ліберального молодіжного об'єднання, молодіжної організації “Нова генерація”, Народно-демократичної ліги молоді, Української Республіканської партії, Соціалістичної партії, Народного руху України.

Окрему групу складають документи особового походження і колекції. Оригінали документів особового походження періоду до 1917 р. представлені

у фондах художника Г. В. Курнакова, краєзнавця Ю. К. Паншина, інженера Г. Я. Наливайка, родинному фонді Кривошеїних.

* * *

Систематизація архівних фондів у Путівнику здійснена з урахуванням хронологічних рамок, особливостей історичного періоду, джерел надходження документів, їх матеріальних носіїв. За цими ознаками фонди включено до семи розділів: Фонди періоду до 1917 року; Фонди періоду Тимчасового уряду, УНР, Української Держави, УСРР (1917–1921 рр.); Фонди періоду радянської доби та незалежної України; Фонди періоду нацистської окупації. 1941–1943. Комісії з розслідування злочинів нацистських загарбників; Фонди особового походження, колекції; Документи нефондової організації; Перелік фондів.

У перших чотирьох розділах матеріали розмішені за галузевим та функціональним принципами, відповідно до Схеми єдиної класифікації документної інформації (1978), на підрозділи, структуровані за історичною та логічною послідовністю, фонди керівних органів – з урахуванням їх ієрархії в системі управління і часу створення, потім відомості про фонди установ низового рівня. В разі, якщо установи, підприємства і організації виконували подібні функції, діяли в одні й ті ж роки, а їх фонди мають однорідний склад документів, вони об'єднуються в групу фондів, яким дається узагальнена групова характеристика.

П'ятий розділ містить фонди особового походження та колекції періодів до і після 1917 року, назви яких розміщено за алфавітом. Документи **нефондової організації** у розділі розмішені в такому порядку: кіно-, фото-, фоновідео-документи, науково-довідкова бібліотека.

У сьомому розділі фонди розташовані в такому порядку: періоду до 1917 р. – з позначкою Ф., періоду після 1917 року – ф. Р-, колишнього партархіву – П-. Перелік фондів містить відомості про всі фонди: наявні, передані – з приміткою (*), приєднані – (**), втрачені – (***), утилізовані – (****), пропущені номери – (*****).

Описова стаття до фондів містить такі елементи:

Назва фонду подана за аркушем фонду і співпадає з останньою офіційною назвою фондоутворювача в межах періоду, за який в архіві зберігаються документи, у дужках вказується його офіційно прийняте скорочення найменування. У разі, якщо установа, організація чи підприємство залишаються джерелом комплектування архіву, в історичній довідці подається також і їх остання назва станом на 01.10.2003.

Підпорядкованість установи вказується в назві у випадку, коли установа є частиною органу управління (*напр., відділ охорони здоров'я облвиконкому*) або підпорядкованість визначає її галузеву приналежність (*напр., Управління будівництва зрошувальних систем в південних областях України Міністерства меліорації та водного господарства УРСР*), в інших випадках підпорядкованість вказується в історичній довідці.

Групі фондів надається узагальнена назва (*напр., райвиконкоми*), вказується кількість фондів, перелічуються їх назви із зазначенням номерів фондів.

Місцерозташування фондоутворювача називається в тому випадку, якщо воно відсутнє в його назві (*напр.*, *Херсонський целюлозно-паперовий комбінат (м. Цюрупинськ)*).

Назви фондів особового походження складаються з прізвища, імені та по батькові фондоутворювача (*напр.*, *Курнаков Г.В.*). Назви родинних фондів складаються з загального родинного прізвища (*напр.*, *Кривошеїни*). Архівні колекції мають узагальнене найменування (*напр.*, *Колекція документів краєзнавців*).

Після назви фонду вміщено **його номер, обсяг і крайні дати** наявних документів. Якщо документи за значний період часу відсутні, вказано прогалини в їх наявності (*напр.*, *1923–1927, 1930–1940 рр.*). Для групи фондів після узагальнюючої назви подаються загальний обсяг і крайні дати документів, що ввійшли до групової характеристики, а потім, окремо, крайні дати документів кожного фонду. Вказується наявний довідковий апарат і мова, якою виконано основний масив документів фонду.

Історія фондоутворювача містить дані про час виникнення установи, зміну назв, підпорядкованості, основні функції. У випадку складної внутрішньої організації подається структура установи.

Серед відомостей про фонд – його категорія (крім III-ї), перше й останнє надходження документів, колишні їх втрати, розсекречення, експертиза цінності, очікувані надходження і його використання.

Усі ці дані подаються за умови їх наявності, в іншому разі відсутність тієї чи іншої інформації не вказується.

Анотація складу документів містить інформацію про найхарактерніші групи документів фонду, крайні дати найбільш важливих з них; у деяких випадках інформаційнонасичені чи оригінальні документи виділяються окремо, з вказівкою на рік їх виникнення. Наприкінці описової статті зазначаються *умови доступу до документів фонду* і наявність в його складі унікальних документів.

Путівник містить додатки: довідку про історію адміністративно-територіального поділу; географічний, іменний та предметно-тематичний покажчики; список скорочень; перелік видань архіву та видань за його документами; ілюстрації.

Фахівці, які працювали над укладанням Путівника, прагнули максимально полегшити і прискорити архівний пошук, привернути увагу дослідників до найінформативніших фондів і окремих документів, які містять оригінальну, неопосередковану архівну інформацію про соціально-економічний і культурний розвиток регіону впродовж XVIII–XX століть.

Розділ І. ФОНДИ ПЕРІОДУ ДО 1917 року

ДЕРЖАВНА ВЛАДА ТА УПРАВЛІННЯ

Канцелярія Херсонського губернатора

Ф. 1, 115 об. зб., 1807–1920 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена в травні 1803 р. згідно з указом Сенату від 15 травня 1803 р. про перейменування Миколаївської губернії в Херсонську.

За допомогою канцелярії губернатор здійснював керівництво та контроль за політичним та економічним життям губернії, діяльністю губернських, повітових і міських установ та громадських організацій.

Ліквідована в березні 1917 р.

Фонд I категорії. Перше надходження – 1927 р. У період нацистської окупації втрачено 5 од. зб. У 1950–1970 рр. із інших архівів передано 59 од. зб. Фонд містить унікальні документи.

Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Сенату, обіжники Міністерства внутрішніх справ. Наказ Олександра І, розпорядження військового міністерства про призначення Херсонського цивільного губернатора Г.Рахманова генерал-інтендантом Західних армій під час російсько-французької війни (1812). Доповіді, рапорти Г.Рахманова імператору Олександру І, військовому міністру, князю О.Горчакову та генералу графу П.Коновніцину, генерал-провіантмейстеру Н.Лабі, генерал-інтенданту Є.Канкрину. Лист головнокомандуючого російською армією М.Баркляя де Толлі Г.Рахманову (автограф Баркляя де Толлі). Розпорядження Г.Рахманова, Херсонського віце-губернатора І.Калагеоргія, рапорти земських справників, поліцмейстерів, листування з провіантським департаментом, поміщиками, херсонськими та одеськими купцями, шкіперами про заготівлю і транспортування хліба та фуражу, виплату грошей за придбаний провіант (1812). У документах згадуються Херсонський військовий губернатор герцог А. де Рішельє; головнокомандувач Дунайською армією, генерал від інфантерії М.Голєніщев-Кутузов; адмірал П.Чичагов; генерал-лейтенант князь Г.Волконський; князь Радзивілл (1812–1816). Справи про жорстоке поводження поміщиків з селянами (1857), порушення строків відпрацювання кріпаками панщини, виступи селян с. Олександрівки, Голіцинівки, Єфимівки Херсонського повіту проти поміщиків. Відомості про небезпеку для населення м. Херсона під час Східної (Кримської) війни, підготовку до евакуації установ та архівів у зв'язку з появою ворожого флоту біля Кінбурна (1854–1855). Справи про поліцейський нагляд за учасниками польського національно-визвольного руху (1843–1860), революціонерами-народниками, в т.ч. учасниками процесу 193-х, висланими до Херсона: А.Франжолі, О.Желябовим, В.Казас та інш. і студентами Київського

університету – учасниками процесу 134-х: В.Бать та інш. В справах є відомості про підкоп під Херсонське казначейство (1878–1880). Справи про розшук втікачів з Київського тюремного замку революціонерів-народників І.Бохановського, Л.Дейча, Стефановича, Тихонова (Фроленко), розповсюдження прокламацій листівок партії “Земля і воля” на території губернії та заборонених цензурою видань О.Пушкіна, О.Огарьова (1878–1880). Циркулярні розпорядження Херсонського губернатора про діяльність поліцейських установ, заборону вистави драми М.Кропивницького “Доки сонце зійде – роса очі виїсть”, відвідання поліцейських установ журналістами, роздрібний продаж газети “Одесские новости”, та інш. (1891–1895). Справи про розповсюдження сектантства (штундизм, баптизм) та кількість розкольників по Херсонській губернії (1873, 1874). Звернення міністра внутрішніх справ до селян Херсонської губернії про припинення революційних виступів (1905). Доповідь херсонського губернатора про переобладнання та перспективи розвитку Херсонського порту (1908). Відомості про політичну неблагонадійність членів Херсонської спілки вчителів, дирекції громадської бібліотеки, духовенства (1907–1911), припинення навчання в Херсонському комерційному училищі в день смерті Л.Толстого (1910), кількість населення в містах та повітах губернії, розмір посівів, врожайність зернових культур. Журнали засідань Херсонської міської Думи, в т.ч. з нагоди святкування 100-річчя м. Херсона (12 вересня 1878), звіти та контракти з підприємцями на оренду землі для будівництва доків на Карантинному острові в м. Херсоні, в т.ч. з суднобудівниками: Є.Вадомом, М.Спозіто та інші (1909, 1914). Справи про збір пожертвувань для допомоги пораненим та полоненим російським солдатам в роки російсько-японської війни (1904–1905). Статути комерційного суду в м. Одесі (1811–1813), Херсонської громадської бібліотеки (1895), спілки вчителів (1907) та товариства допомоги учням початкових шкіл. Паспорти, перепустки, видані херсонським шкіперам на право вільного плавання на купецьких суднах з казенним провіантом і артилерійськими снарядами. Відомості про кошти, витрачені на купівлю провіанту, кількість продовольства та фуражу, відправленого приватними човнами до Дунайської армії. Описи справ Інтендантського управління, в т.ч. про виникнення військово-тимчасових шпиталів, нагородження військових лікарів. Відомості про осіб, які нагороджувалися за допомогу армії під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Відомості про переселення жителів Варшавського герцогства до Росії. Формулярні списки урядовців губернських установ. Списки членів дирекції Херсонської громадської бібліотеки, банків, директорів училищ губернії та інш.

Херсонське губернське правління

Ф. 3, 68 од. зб., 1804–1920. Опис, каталог. Рос., вірм. мови.

Створене у травні 1803 р. за указом Сенату від 15 травня 1803 р. про переведення губернського правління з м. Миколаєва до м. Херсона. Було вищою адміністративно-поліцейською установою губернії.

Підпорядковувалося Міністерству внутрішніх справ. Правління було керівним органом загального присутствія, яке очолював губернатор.

Ліквідоване у березні 1917 р.

Відало міським та земським господарством, друкарнею та архівом, адміністративно-поліцейськими, судовими, становими, фінансовими, релігійними питаннями, розв'язувало справи дворянського землеволодіння. В різні роки при правлінні функціонували будівельне, лікарське, тюремне, ветеринарне та інші відділення й експедиції.

Фонд I категорії. Перше надходження в 1927 р., у 1950–1954 рр. із інших архівів передано 15 од. зб. Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази та розпорядження, циркуляри губернського правління, губернаторів, рапорти поліцмейстерів про переведення міст Єлисаветграда, Новомиргорода, Ольвіополя, Вознесенська, Новогеоргієвська з військового відомства у цивільне; розшук, приведення до присяги на підданство Росії вихідців з Туреччини, Молдавії, які мають білети, видані російським консулом у Галаці. Клятвені обіцянки на вірність Російській державі. Рескрипт Олександра I (копія) та указ Новоросійському генерал-губернатору герцогу де Рішельє про організацію комісії для розгляду претензій щодо фінансових та судових суперечок громади вірменських переселенців в м. Григоріополі (1807–1808), указ губернського правління від 18 вересня 1809 р. про переведення комісії в м. Херсон, представлення голови комісії у губернське правління щодо зникнення подарованих Катериною II вірменському архімандриту Петру дорогоцінних речей ручної роботи. Листи у губернське правління архієпископа Єфрема (1807). Рапорти, клопотання Григоріопольського городского магістрату, вірменських патріархів, архімандритів, поліцмейстерів, витяги з листування про кошти та товари, зібрані вірменами Індії (150 тис. рупій) на допомогу вірменським громадам Григоріополя та Нахічевані (1785); кошти, пожертвовані дійсним тайним радником Лазаревським (С.-Петербург) на заснування будівлі для вірменських сиріт, вдів та бідняків м. Григоріополя, купівлю патріархом Йосипом бібліотеки вірменською, російською та німецькою мовами, побудову друкарні, соборної церкви, гостинного двору, монастиря в Григоріополі, Нахічевані. Список членів вірменської громади Григоріополя (1808). Положення про євреїв-землеробів від 26 грудня 1844 р. Лист Херсонського губернатора у губернське правління про надання сенатору Е. фон Бранке, відомостей щодо поселення євреїв у межах губернії. Доповідні записки, рапорти, листування з Вітебським, Подольським, Могилівським губернськими правліннями, поліцмейстерами, міськими ратушами (Берислав), попечительним комітетом іноземних поселенців Південного краю Росії, попечительством у справах єврейських поселенців про здійснення 9-ї ревізії у єврейських поселеннях, поселення євреїв-міщан з Волинської та Могилівської губерній та зарахування їх у клас “землеробів на казенній землі” у Херсонській губернії (1845–1846). Подання, свідоцтва на право проживання та списки євреїв-переселенців. Доповіді обер-прокурора Міністерству юстиції, херсонського губернатора Г.Рахманова, рапорти та листування з поліцмейстерами про продаж із публічних торгів за недоїмки в 1840 р. суконної фабрики в Херсоні з відомостями про її заснування у 1808 р. Доповідна записка віце-губернатора про стан міського господарства та план м. Єлисаветграда. Уставні грамоти та протоколи про наділення землею селян за реформою 1861 р. Циркулярні розпорядження губернського ветеринарного відділення про

обслідування рогатої худоби, грошові обкладення власників худоби, роботи ветеринарних лікарів. Рапорти губернського та повітових землемірів про утримання плати із власників маєтків за розмежування земель та складання планів, збір коштів на допомогу сім'ям померлих межових чиновників на честь 100-ліття з часу видання Маніфесту Катерини II про генеральне межування у Росії (1865). Рапорти Херсонської палати цивільного суду, державного майна, Херсонської та Одеської дворянських опік про вирішення майнових спорів та встановлення опіки над майном померлих поміщиків Кобле, Делакура, Ферстера, графа Потоцького. Рапорти повітових лікарів у лікарське відділення губернського правління, протоколи іспитів, акти та свідоцтва на звання повітух. Рапорт утримувача вільної аптеки в Херсоні провізора Ф.Мюллера у лікарське відділення про проведення судово-медичної експертизи, акти розтинів, листування з Тираспольським повітовим поліцмейстером про відкриття вільної аптеки у маєтку князя П.Абамелика в с. Лозоватці (1866). Список штатних, міських та повітових лікарів губернії (1865). Печатка херсонської лікарської управи (1866). Проект та примітки Херсонської земської управи до уставу про народне продовольство із згадками "голодних років" неврожаїв 1873–1875, 1882, 1891–1892 у Херсонській губернії. Геометричний план с. Богоявленського Чорноморського адміралтейського відомства селян (1828). Формулярні списки чиновників правління. Книги записів клопотань про надання місць вчителям, список вчителів (1910–1920). Газети: Бесарабські, Катеринославські, Полтавські, Таврійські відомості (1850–1851). В документах згадуються херсонські цивільні та військові губернатори О.Окулов, К.Гладкий, герцог А. де Рішельє, Г.Рахманов, І.Калагеоргій, Е.Ланжерон, К.Сент-Прі та інші.

Херсонське губернське присутствіє

Ф. 246, 2 од. зб., 1907–1912 рр. Опис. Рос. мова.

Створене відповідно до "Положення о земских начальниках" від 12 липня 1889 р. Ліквідоване у 1918 р.

Було адміністративно-судовою установою, здійснювало нагляд за діяльністю повітових з'їздів, земських начальників, волосних та сільських правлінь. Фонд II категорії. У 1951 р. із інших архівів передано 2 од. зб.

Журнали присутствія, листування з Херсонським повітовим з'їздом, клопотання та скарги селян щодо постанов з'їзду про порушення розподілу земельних наділів. Список землевласників Киселівської сільської громади. Сургучна печатка присутствія, печатки Киселівського, Покровського старости.

Херсонське губернське у селянських справах присутствіє

Ф. 315, 27 од. зб., 1862–1871 рр. Опис. Рос. мова.

Створене у 1861 р. згідно з "Положением" від 19 лютого 1861 р.

Очоловав присутствіє губернатор. Підпорядковувалось Міністерству внутрішніх справ.

Ліквідоване відповідно до закону "О земских начальниках" від 12 липня 1889 р.

Розділ I. Фонди періоду до 1917 року

Було адміністративно-судовим органом, керувало мировими посередниками і повітовими в селянських справах присутствіями, відповідало за впровадження уставних грамот між поміщиками та селянами.

Фонд II категорії. У 1962 р. утворено як самостійний фонд шляхом вилучення 27 од. зб. із ф. 22.

Протоколи мирових посередників по затвердженню уставних грамот. Уставні грамоти на володіння землею. Мирські приговори товариств тимчасово зобов'язаних селян по Бобринецькому повіту Херсонської губернії. Листування з Херсонським губернським присутствієм, Одеським повітовим судом по справі “об отыскивающих вольности крестьянах Грабових” поміщика Суслова. Печатки мирових посередників. Списки тимчасово зобов'язаних селян.

Херсонський повітовий з'їзд земських начальників

Ф. 247, 2 од. зб., 1898–1911 рр. Опис. Рос. мова.

Створений згідно з “Положением о земских начальниках” від 12 липня 1889 р. Складався з земських дільничних начальників – повітових справника та податкового інспектора, очолювався головою повітової земської управи.

Ліквідований у 1917 р.

Був апеляційною інстанцією для кримінальних і цивільних справ, які розглядалися земськими начальниками, волосними судами, переглядав присуди сільських громад.

Фонд II категорії. У 1952 р. із інших архівів передано 2 од. зб.

Справи про розгляд скарг селян щодо відбирання Покровською сільською громадою їх земельних наділів.

Дніпровська повітова комісія по виборах до Державної думи

Ф. 208, 14 од. зб., 1905–1907, 1912 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створювалася згідно з положенням про вибори до Державної думи на початку кожної виборчої кампанії і ліквідовувалася після її закінчення. В період виборів у першу Державну думу існувала з жовтня 1905 р. по червень 1906 р., у другу – з листопада 1906 р. по травень 1907 р., у третю – з липня по листопад 1907 р., у четверту – з серпня 1912 р. Була адміністративним органом нагляду за проведенням виборів, складалася з представників повітової адміністрації, предводителя дворянства та земських начальників.

Фонд I категорії. Перше надходження – 1920-ті рр. У 1954–1956 рр. із інших архівів передано 3 од. зб. Фонд містить нотаріальні документи землевласників.

Постанови волосних зборів Дніпровського повіту по виборах уповноважених на повітовий з'їзд виборців до Державної думи (1905–1907, 1912). Звіт про роботу повітового з'їзду землевласників (1906). Об'ява Дніпровської повітової земської управи про відкриття з'їзду дрібних землевласників, священників та власників нерухомого майна по виборах у Державну думу в м. Ка-

ховці і в селах Чаплинці та Збур'ївці (1907). Журнали засідань Дніпровської повітової комісії (1905, 1907, 1912). Листування Таврійської губернської комісії по виборах до Державної думи з правлінням архієрейського дому про внесення священників у списки виборців (1912). Копії доручень землевласників управителям на керування маєтками в Дніпровському та Перекопському повітах, в т.ч. маєтки землевласників Фальц-Фейнів – Асканія Нова, Преображенка.

Чиновник для особливих доручень при земському відділі Херсонського губернатора

Ф. 308, 1 од. зб., 1880–1890 рр. Опис. Рос. мова.

Діяльність посади чиновника для особливих доручень простежується у 1880–1890 роках. Входив до складу земського відділу.

Фонд II категорії. У 1957 р. із інших архівів передана 1 од. зб.

Відомості про іноземців і землевласників іноземного походження у повітах Херсонської губернії.

МІСЬКЕ ТА ЗЕМСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Херсонська міська управа

Ф. 4, 34 од. зб., 1873, 1914–1920 рр. Опис, каталог. Рос., укр., нім. мови.

Створена 2 квітня 1871 р. згідно з “Городовим положением” від 16 червня 1870 р. як виконавчий та господарсько-розпорядчий орган міської думи.

Підпорядковувалась губернатору та Міністерству внутрішніх справ.

Ліквідована в січні 1920 р. на підставі декрету Тимчасового робітничо-селянського уряду України від 15 січня 1919 р.

Фонд I категорії. Документи надійшли на зберігання у 1927 р. У 1954–1960 рр. із інших архівів передано 4 од. зб. У 1951–1957 рр. розсекречено 23 од. зб.

Фонд містить унікальні документи.

Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Маніфест Олександра II про здійснення рекрутського набору (1873). Зібрання узаконень, постанов і розпоряджень Тимчасового уряду, постанови міської думи про організацію міського управління (1917) з історичними відомостями про міську лікарню Тропіних; участь міської управи в боротьбі з безробіттям та організацію громадських робіт в м. Херсоні (1917–1918); створення та діяльність міської біржі праці, статут біржі (1909, 1912, 1917, 1918). Постанова Ради міністрів Української Держави про ліквідацію міліції та створення державної варті (1918). Декрет РНК УСРР і положення Наркомату соціального забезпечення про створення відділів (1919). Постанова Особливої наради при головнокомандуючому збройними силами на півдні Росії та положення про вибори міських гласних (1919). Доповіді в міську думу про стан міської електростанції, облаштування зернових ринків, передачу земельних

ділянок в оренду приватним особам і контракти з ними, укріплення пісків та ярів у Херсонському повіті, оцінку нерухомого майна промислових підприємств, відомчих будівель, відведення земель для організації показового поля у земському сільськогосподарському училищі (1916), придбання обладнання та організацію торфорозробок на території Херсонського повіту. Доповідна записка міської думи до Ради міністрів з пропозиціями поміщиків Фальц-Фейнів та Скадовського щодо проведення залізничної лінії до портів Скадовська та Хорли (1917). Протоколи засідань комісії управи про прокладення залізничної гілки і спорудження кам'яної набережної в Херсонському порту; організацію допомоги сім'ям воїнів діючої армії (1914), створення та функції комітету громадського спокою та безпеки, видання газети "Свободное слово" (1917); нараду гласних думи і представників профспілок про евакуацію австро-німецьких військ та організацію охорони міста від заворушень (1918). Засідання батьківського комітету при Гоголівському училищі щодо введення викладання українською мовою та створення українських дитячих садків (1918). Виписка з протоколу засідання тимчасової колегії по управлінню справами міста (1919). Відомості Херсонського біржового комітету про кількість зерна, яке було вивезене з Херсонського порту з 1903 по 1907 рр., зростання населення Херсона з 1897 по 1910 рр.; вантажообіг на залізничній станції, в порту Херсон (1908–1910). Відношення центрального бюро профспілок до міської управи про відновлення діяльності промислових підприємств м. Херсона (1918); міської управи в думу з доповіддю про стан міста, збройне повстання робітників, матросів, червоногвардійців Херсона проти австро-угорських військ (1918). Телеграми про звільнення політичних в'язнів із Херсонської каторжної тюрми (1917). Об'ява австро-угорського головнокомандуючого м. Херсона про страту осіб, які були викриті у ворожих діях, утворення комісії щодо ув'язнених у Херсонській в'язниці учасників повстання. Відношення командуючого німецької піхотної дивізії про заохочення безробітних до польових сільгоспробіт "з метою надання допомоги Українському уряду" (1918). Листування з думою про ремонт шкільних приміщень, відкриття міської аптеки, з начальником державної варти та австро-угорської військової комендатури про надання зброї охоронцям управи, об'їзд плавень, дозвіл на зберігання вогнепальної зброї (1918–1919). Білети і контракти на оренду землі під розведення фруктових садів, на право дрібної торгівлі. Плани земельних садових ділянок. Свідоцтво Херсонської ремісничої управи колоніста Ю.Андлера, свідоцтва купців 2-ї гільдії, почесних громадян м. Херсона М.Спозито, М.Кателя, П.Белякова. Списки мешканців Херсона, орендарів міської землі. Адреси приватних торговельно-промислових підприємств (1917–1918). Бюлетені та вісники соціалістичної партії "Народная свобода" (1917). Метеорологічна карта Європейської Росії (1866). Плани міст Олександрії (1909) та Єлисаветграда (1913). Газета "Херсонские губернские ведомости" (1864). Виписки та вирізки з газет "Державний вісник" та "Херсонський вісник". Проект договору з італійським підданним Вассаліні про будівництво електричної станції та трамвайних ліній у м. Херсоні (1914).

Земські управи

3 фонди, 255 од. зб., 1862–1920. Описи, каталог. Рос., укр. мови.

Херсонська губернська, ф. 5, 79 од. зб., 1865–1920 р.

Херсонська повітова, ф. 6, 157 од. зб., 1889–1920 рр.

Дніпровська повітова, ф. 240, 30 од. зб., 1883–1913 рр.

Створені в 1865 р. на підставі “Положения о губернских и уездных земских учреждениях” від 1 січня 1864 р. Були виконавчими органами губернського та повітових земських зібрань. Підпорядковувались та контролювались губернатором.

Ліквідовані в 1920 р. відповідно до декрету Всеукраїнському від 22 січня 1920 р. Займались будівництвом та ремонтом шкільних закладів, лікарських установ, наглядом за розвитком кустарної промисловості, роботою метеорологічних станцій, станом ґрунтових шляхів, організацією ветеринарної, продовольчої, статистичної справи.

Фонд 5 – I категорії, фонди 6, 240 – II категорії. Документи фондів 5, 6 надійшли на зберігання в 1920-ті рр. У 1950 р. ф. 240 утворено як самостійний фонд шляхом вилучення 30 од. зб. із ф. 9. Фонд містить унікальні документи. Інформація використовувалася в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Постанови, протоколи губернських та повітових зборів, нарад статистиків педагогічної ради Херсонського сирітського будинку, з'їзду народних учителів земських училищ Одеського повіту (1902). Доповіді та звіти про діяльність земських управ, історію створення статистичного відділення губернського земства, діяльність земської сільськогосподарської дослідної станції, стан тваринництва, переоцінку земель у повітах Херсонської губернії, хліботоргівлю, організацію мережі метеорологічних станцій (1904–1919). Положення, циркуляри Міністерства внутрішніх справ, постанови сільських сходів про розподіл орної землі та перехід на відрубне землекористування відповідно до реформи П.Столипіна (1906–1909), описи селищ, що розташовані на відрубках. Ухвала сільського сходу с. Голіцинівка Киселівської волості Херсонського повіту про зняття податків на землю, подання хуторян Качкарівської волості в Херсонську повітову земську управу про об'єднання хуторів у Ново-Кам'янське селище Херсонського повіту (1918). Відомості про стан посівів, врожайність сільськогосподарських культур, садів, виноградників, городів по повітах губернії; вартість землі та робочої сили, подорожчання сільськогосподарських продуктів та промислових товарів у зв'язку з першою світовою війною і використання праці військовополонених на сільськогосподарських роботах (1914–1915), рух вантажів на залізницях та водних шляхах губернії, стан вівчарства в приватновласницьких економіях С.Фальц-Фейн, С.Скадовського (Антонівка, Преображенка). Купчі картки на купівлю й оренду землі в Дніпровському повіті (1907–1913). Телеграма Херсонської губернської народної управи в повітове земство про збір відомостей щодо наявності посівного матеріалу по повітах (1918). Доповідні записки агрономів до Херсонської повітової земської управи про збір врожаю 1918 р. в умовах реквизицій з боку австрійських військ та протистояння селян і крупних земле-

власників (1918). Листування губернського земства з канцелярією губернської опіки дитячих притулків (ф. 243), повітовими управами про стан навчальних закладів (1888), стан поштових, земських, ґрунтових шляхів; з видавництвами, губернськими земськими управами, учбовими закладами, бібліотеками про видання збірок земства, обмін літературою (1889, 1893–1900), вплив першої світової війни на економічне становище населення губернії. Листування секретаря губернської управи, статистика О.Русова з Д.Яворницьким (1886), професором О.Клосовським, земським статистиком П.Рябковим та ін. щодо публікацій в збірниках земства. Фрахти на перевезення хліба по Дніпру (1900–1908). Таблиці цін на зернові продукти в Тираспольському повіті (1892–1900). Картки Всеросійського сільськогосподарського перепису в губернії (1917). Кошториси, креслення та план с. Микільського, земської лікарні в с. Воскресенському Херсонського повіту, карта Збур'ївської волості Дніпровського повіту (1912, 1914, 1917). Списки населених пунктів, відомості про кількість та економічний стан населення Одеського повіту (1914, 1916), віспощеплення в Херсонському повіті (1914–1918). Списки кредитових товариств Херсонської губернії, поштових шляхів та споруд (1911–1914). Списки земських діячів губернії (1865–1873), службовців статистичного бюро земства (згадуються М.Чернявський, А.Грабенко, Г.Пачоський (1918)). Особові справи, формулярні списки вчителів земських шкіл та медичних працівників і установ охорони здоров'я. Справа композитора С.Юферова, землевласника Херсонського повіту. Печатка та штамп Херсонської губерніяльної народної управи (1918), штамп Виконкому ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів м. Херсона та губернії (1919).

СТАНОВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Херсонське губернське дворянське депутатське зібрання

Ф. 254, 25 од. зб., 1796, 1799, 1802–1812, 1826–1830, 1837, 1861, 1862, 1872–1909 рр. Опис. Рос. мова.

Створене на підставі “Жалованной грамоты дворянству” 1785 р. одночасно зі створенням Херсонської губернії в 1803 р. Було станово-дворянською організацією. Видавало свідоцтва про дворянське походження, вело родовідні книги, розглядало суперечки між землевласниками, брало участь у встановленні опіки над дворянськими маєтками, сиротами. Кожні три роки на зборах обиралися предводителі дворянства та депутати зібрання. Виконавчим органом зібрання була канцелярія предводителя дворянства, брало участь в управлінні губернією.

Ліквідоване в 1919 р. відповідно до декрету РНК УРСР від 9 лютого 1919 “Об уничтожении сословий и гражданских чинов”.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр. Містить документи інших фондоутворювачів.

Укази Сенату про організацію хлібних магазинів у повітах, боротьбу з епідемією холери (1796, 1799). Грамота Олександра I дворянству Херсонської губернії з подякою за організацію земського війська під час воєнної кампанії

(1807, 1810). Маніфест Миколи I про заборону поширення чуток про відміну кріпосного права і платежів податків державними селянами (1826). Протоколи засідань Катеринославського повітового і Херсонського губернського депутатських зібрань. Урочне положення для Херсонської губернії згідно з реформою 1861 р. Уставні грамоти сіл Маринівки та Леонтіївки Одеського повіту – маєтку спадкоємиць графа Потоцького (1862). Доповідні записки про оренду землі та найману працю в господарствах поміщиків, місцеве самоврядування, стан сільського господарства в повітах Херсонської губернії (1873–1875). Звернення начальника Херсонського губернатора до населення губернії католицького віросповідання з призовом протидіяти розповсюдженню ідей національно-визвольного руху та виступам поляків на його підтримку (1862–1863). Справи про поновлення в правах дворян, герби, свідоцтва і грамоти дворян (1802–1803), в т. ч. дворян Воеводських (од. зб. 4). Документи про розслідування шпигунської діяльності дворянина Крогера в період війни 1812 р. Записка фундаторів Товариства зрощення півдня Росії про зміну статуту товариства. Газета “Русский инвалид” (1882).

Херсонська дворянська опіка

Ф. 287, 28 од. зб., 1901–1919 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена на підставі “Учреждения про губернии” 1775 р. та “Жалованной грамоты дворянству” 1785 р.

Діяла на території Херсонського повіту.

Підпорядковувалася Міністерству юстиції.

Ліквідована в травні 1919 р.

Займалась опікуванням сиріт дворян.

Укази Херсонського губернського правління. Журнали та протоколи засідань повітової дворянської опіки, Херсонського і Катеринославського окружних судів, звіти про діяльність опіки. Справи про встановлення опіки та про призначення опікунів над майном дворянських сиріт, в т. ч. з родини Фальц-Фейнів (1918–1919), М. Андрієнка-Нечитайла (1905–1917) та ін. Духівниці, в т. ч. Г. Скадовського (1917). Витяги з метричних книг церков, доручення на управління та угоди про оренду майна, яке перебуває під опікою.

Волосне та сільські правління

5 фондів, 10 од. зб., 1909–1919 рр. Описи. Рос. мова.

Волосне

Бехтерське Дніпровського повіту Таврійської губернії, ф. 230, 4 од. зб., 1914–1915 рр.

Сільські:

Великоолександрівське Херсонського повіту Херсонської губернії, ф. 291, 1 од. зб., 1917 р.

Петропавлівське Херсонського повіту, ф. 309, 1 од. зб., 1917–1918 рр.

Тягинське Херсонського повіту, ф. 322, 3 од. зб., 1893–1919 рр.

Генічеське Мелітопольського повіту Таврійської губернії, ф. 222, 1 од. зб., 1911 р.
Підпорядковувались повітовим управам та волосним правлінням.
Ліквідовані у 1920 р.
Волосні та сільські правління з 1861 р. були низовою ланкою селянського самоврядування.

Постанови, акти, угоди про розподіл, оренду землі. Накази Херсонського губернського комісара про призначення повітових комісарів (ф.322), накази по правлінню. Відомості про надання продовольчої допомоги сім'ям військовослужбовців. Списки жителів. Закон про опіку над нижчими військовими чинами та їх сімействами, відомості на видачу продовольчої допомоги сім'ям нижчих військових чинів. Ухвала Генічеського сільського товариства про розподіл надільної землі на відруби, план розподілу, списки членів сільського сходу. Список жителів с. Велика Олександрівка. Настільний реєстр.

ЮСТИЦІЯ ТА СУД

Херсонська губернська палата цивільного суду

Ф. 191, 210 од. зб., 1799, 1802–1803, 1805, 1810, 1813–1815, 1818–1821, 1825–1826, 1828–1868. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена в 1796 р. як палата цивільного суду Новоросійської губернії згідно з положенням 1775 р. про заснування губерній. У 1803 р., у зв'язку з утворенням Херсонської губернії, перейменована у Херсонську губернську палату цивільного суду.

Підпорядковувалась Сенату, з 1802 р. – Міністерству юстиції.

Ліквідована в 1868 р. в результаті проведення судової реформи 1864 р.

Була вищою губернською судовою установою та апеляційною інстанцією з усіх цивільних справ станово-дворянських судів.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр. У 1946–1951 рр. із інших архівів передано 5 од. зб.

Інформація використовувалась в наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Сенату, рапорти новоросійського генерал-губернатора (1799–1802). Акти реєстрації дарчих, заповітів, доручень на керівництво маєтками, заставних та позичкових листів, купчих на продаж кріпаків та нерухомого майна, на викуп землі у поміщиків селянськими товариствами після реформи 1861 р. (1802–1868).

Херсонський окружний суд

Ф. 206, 9 од. зб., 1869–1920 рр. Опис. Рос. мова.

Створений відповідно до судового статуту 1864 р.

Ліквідований згідно з декретом РНК УСРР від 19 лютого 1919 р. “Про суд”.

Складався з двох відділень: кримінального та цивільних справ. Був судом першої інстанції для всіх станів. Розглядав справи, які не перебували у відданні мирових судів.

Кримінальні і цивільні справи.

Судові слідчі

4 фонди, 9 од. зб., 1906–1920 рр. Описи. Рос. мова.

Створені відповідно до судового статуту 1864 р.

Ліквідовані в кінці 1917 р.

Проводили слідчі дії в кримінальних справах.

Судові слідчі:

1-ї діл., ф. 311, 1 од. зб., 1917–1920 рр.

5-ї діл., ф. 256, 1 од. зб., 1913–1915 рр.

7-ї діл., ф. 290, 1 од. зб., 1915–1916 рр.

3 особливо важливих справ, ф. 252, 6 од. зб., 1906–1914 рр.

Документи про звинувачення членів страйкового комітету ст. Долгінце-ве Катеринославської залізниці в революційній діяльності з організації грудне-вого повстання (1905, ф. 252) Справи про звинувачення громадян у злочинах.

Судовий пристав

Ф. 226, 1 од. зб., 1911–1912 рр. Опис. Рос. мова.

Створений відповідно до судового статуту 1864 р.

Підпорядковувався Херсонському окружному суду.

Ліквідований у 1917 р.

Виконував примусові дії під час судових засідань.

Справа про подання позову Р.Черномордиком до І.Кудрявцева про відшко-дування грошової суми.

Херсонський повітовий з'їзд мирових суддів

Ф. 286, 1 од. зб., 1915–1918 рр. Опис. Рос. мова.

Створений відповідно до указу Сенату від 17 березня 1869 р.

Підпорядковувався департаменту Міністерства юстиції.

У 1889 р. припинив свою діяльність, відновив її відповідно до закону від 12 червня 1912 р. про реорганізацію місцевого суду.

Ліквідований у 1917 р.

Складався з голови, неодмінного члена, мирових суддів округу. Був апеляцій-ною інстанцією для дільничних мирових суддів.

Справа про звинувачення землевласника А.Сердюка в клепті.

Мирові судді

3 фонди, 6 од. зб., 1915–1919 рр. Описи. Рос. мова.

Створені згідно з указом Сенату від 17 березня 1869 р.

Згідно з положенням 1889 р. ліквідовані, їхні функції передані земським на-чальникам і волосним судам, у містах – міським судам. Відновлені згідно з за-коном про реорганізацію міського суду від 12 червня 1912 р.

Ліквідовані у 1919 р.

Розглядали дрібні кримінальні і цивільні справи.

Херсонського судово-мирового округу:

16-ї діл., ф. 201, 1 од. зб., 1915–1918 рр. (Херсон);

24-ї діл., ф. 203, 1 од. зб., 1915–1919 рр. (Херсон)

Дніпровського судово-мирового округу

6-ї діл., ф. 186, 4 од. зб., 1917–1918 рр. (Олешки)

Справи про порушення громадянами законодавства, стягнення коштів за позовами, затвердження прав спадкоємців.

Городовий сирітський суд

Ф. 81, 242 од. зб., 1892–1922 рр. Опис. Рос. мова.

Створений у 1785–1786 рр. на підставі Положення про губернії 1775 р. У Херсоні почав свою діяльність у 1785–1786 рр.

Підпорядковувався міському магістрату, з 1810 р. – міській думі.

Ліквідований згідно з Декретом РНК УСРР по Наркомату соціального забезпечення про націоналізацію всіх благодійних установ від 4 березня 1919 р.

Відав справами опіки сиріт, вдов, хворих міщан, особистих дворян.

Постанови, протоколи, журнали засідань сирітського суду. справи про призначення опікунів над рухомим та нерухомим майном сиріт, вдов. Звіти опікунів про управління майном малолітніх сиріт (1910–1912). Опікунські справи: вдови купця, спадкового почесного громадянина О.Волохіної (1915–1917); нотаріуса М.Хлібкевича; генерал-майора М.Аристова (1914). Свідоцтво про надання статусу спадкового почесного громадянина сину купця П.Соколова (1910–1918). Духовні заповіти, в т. ч. власника корабельного доку С.Литовича. Протоколи засідань Херсонського окружного суду про затвердження прав спадкоємців (1908). Свідоцтва про народження та смерть. У справах згадуються херсонські міські голови: М.Беккер (1905), Л.Осинський (1914); члени суду: М.Горловський, А.Перримонт, Є.Васильєв, М.Кальфа та ін.

Херсонська каторжна тюрма

Ф. 297, 1 од. зб., 1917 р. Опис. Рос. мова.

Діяльність установи простежується протягом 1917 р.

Утримувала в'язнів.

Список в'язнів Херсонської тимчасової каторжної тюрми.

НОТАРІАТ

Нотаріальні контори та нотаріальні архіви

37 фондів, 20085 од. зб., 1869–1920 рр. Описи. Рос. мова.

Створені у 1869 р. відповідно до законів про судоустрій 1860-х рр.

Підпорядковувалися старшому нотаріусу при окружному суді, контролювались окружним судом.

Ліквідовані в 1920 р.

Займалися нотаріальними діями.

Нотаріус Ф.М.Афанасьєв, м. Олешки Дніпровського повіту, ф.74, 5 од. зб., 1875–1881 рр.

Нотаріус В.Е.Балков, м. Олешки Дніпровського повіту, ф.42, 297 од. зб., 1882–1909 рр.

Нотаріус М.В.Волков, с. Широке Херсонського повіту, ф.38, 55 од. зб., 1913–1914 рр.

Нотаріус С.М.Гаврик, м. Берислав, ф.60, 18 од. зб., 1869–1881 рр.

Нотаріус Гаврик, м. Херсон, ф.61, 29 од. зб., 1876–1899.

Нотаріус Л.О.Гроза, м. Херсон, ф.72, 1 од. зб., 1902 р.

Нотаріус М.М.Давидов, м. Херсон, ф.52, 1116 од. зб., 1899–1919 рр.

Нотаріус Давидов, м. Берислав, ф.53, 322 од. зб., 1898–1915 рр.

Нотаріус М.І.Єфимовський, кол. Добра Херсонського повіту, ф.73, 2 од. зб., 1913 р.

Нотаріус С.А.Жулаєвський, порт Скадовськ Дніпровського повіту, ф.66, 6 од. зб., 1903–1912 рр.

Нотаріус В.О.Козак, с. Широке Херсонського повіту, ф.40, 200 од. зб., 1914–1916 рр.

Нотаріус Каленчук, м. Херсон, ф.70, 4 од. зб., 1917 р.

Нотаріус І.І.Корбуль, м. Херсон, ф.59, 75 од. зб., 1889–1899 рр.

Нотаріус П.А.Корнієнко, кол. Добра Херсонського повіту, ф. 71, 4 од. зб., 1916–1917 рр.

Нотаріус Ф.М.Красношапка, м. Херсон, ф.78, 3381 од. зб., 1904–1919 рр.

Нотаріус Д.М.Крижанівський, м. Херсон, ф.34, 12 од. зб., 1869–1881 рр.

Нотаріус Д.М.Куликівський, м. Херсон, ф.48, 1826 од. зб., 1901–1913 рр.

Нотаріус В.Ф.Ненайденко, м. Берислав, ф.69, 3 од. зб., 1882–1883 рр.

Нотаріус Ніколаєв, м. Херсон, ф.64, 42 од. зб., 1914–1918 рр.

Нотаріус С.Г.Одноволов, с. Чаплинка Дніпровського повіту Таврійської губернії, ф.26, 202 од. зб., 1912–1913 рр.

Нотаріус В.О.Павлович, м. Херсон, ф.35, 74 од. зб., 1911–1916 рр.

Нотаріус В.О.Павлович, м. Херсон, ф.76, 39 од. зб., 1911–1913 рр.

Нотаріус О.В.Підпалов, м. Херсон, ф.51, 198 од. зб., 1892–1903 рр.

Нотаріус Л.О.Піотровський, м. Берислав, ф.36, 8 од. зб., 1888–1894 рр.

Нотаріус В.П.Попель, м. Каховка Дніпровського повіту, ф.28, 88 од. зб., 1900–1917 рр.

Нотаріус К.С.Прокопович, м. Олешки Дніпровського повіту, ф.63, 352 од. зб., 1909–1916 рр.

Нотаріус Г.О.Прошно, м. Херсон, ф.31, 44 од. зб., 1873–1890 рр.

Нотаріус Скрипник, с. Нова Воронцовка Херсонського повіту, ф.58, 2930 од. зб., 1909–1914 рр.

Нотаріус С.Г.Сулима, порт Хорли Дніпровського повіту, ф.44, 1185 од. зб., 1909–1914 рр.

Нотаріус М.Ф.Тимчинський, м. Херсон, ф.49, 30 од. зб., 1880–1890 рр.

Нотаріус Л.В.Фан-Юнг, м. Херсон, ф.32, 18 од. зб., 1869–1887 рр.

Нотаріус Хлібкевич, м. Херсон, ф.77, 3627 од. зб., 1904–1919 рр.

Нотаріус С. Чарнецький, м. Херсон, ф.54, 1898 од. зб., 1898–1918 рр.

Нотаріус С. Чернецький, м. Каховка, ф.292, 1 од. зб., 1887–1899 р.

Нотаріус П.Широцький, м. Херсон, ф.41, 1311 од. зб., 1906–1910 рр.

Нотаріальний архів, м. Херсон, ф.79, 666 од. зб., 1869–1919 рр.

Нотаріальний архів, м. Олешки Дніпровського повіту, ф.80, 16 од. зб., 1869–1918 рр.

Кріпосні книги, реєстри, алфавіти, зведені покажчики приватного майна за кріпосним реєстром (1869–1914). Купчі, дані, заставні кріпості на продаж та купівлю рухомого та нерухомого майна, взяття в борг грошей, укріплення садиб, домоволодінь, в т. ч. на продаж купцем К.Панкеєвим почесному громадянину А.Трабботі землі в Каховці (1893); селянином Я.Бобровничим ділянки землі по р. Кошовій та Вірьовчиній балці (м. Херсон) інженеру М.П'ятницькому для спорудження будівель Херсонського порту (1917). Корабельні кріпості на морські та річкові судна, споруджені в м. Херсоні, Олешках, Збур'ївці майстрами Я.Борщеановим, М.Спозіто, Сушковим, Матвєєвим, Степановим та ін. (1908, 1913–1914, 1919). Духівниці, роздільні та дарчі акти, описи майна, виконавчі листи на вступ у права наслідування, доручення на ведення справ та ін. Дарчі кріпості поміщика М.Комстадіуса церкві в с. Садовому для побудови двокласної церковнопарафіяльної школи (1903). Духівниці К.Фальц-Фейна, дворян Сільванських, Скадовських, Пересветових, купців Тропіних, Анатра, Бакланова та ін. Постанови земського начальника Дніпровського повіту про закріплення земельних ділянок за селянами, які виходять з общини (1907–1908). Листування старшого нотаріуса із Селянським поземельним банком, нотаріальними конторами, казенною палатою про внесення змін та виправлення помилок у купчих кріпостях, затвердження купчих та інші нотаріальні акти. Протоколи засідань Херсонського товариства взаємного кредиту про продаж з торгів майна, закладеного під заставу (1915). Журнал піклувального комітету Олешківської двокласної морехідної школи про складання купчої кріпості на купівлю будинку для школи і Бессарабсько-Таврійського земельного банку (1903).

ВІЙСЬКОВО-АДМІНІСТРАТИВНІ УСТАНОВИ

Херсонський гарнізонний батальйон

Ф. 284, 1 од. зб., 1859–1860 рр. Опис. Рос. мова.

Діяв у першій половині XIX ст.

Здійснював гарнізону службу, брав участь у проведенні військових парадів, боротьбі з антигромадськими виступами, стихійними лихами у м. Херсоні.

Справа про звинувачення рядового Д.Губерненка в убивстві.

Управління Дніпровського повітового військового начальника

Ф. 321, 3 од. зб., 1914–1915 рр. Опис. Рос. мова.

Діяльність установи простежується протягом 1914–1915 рр.

Займалось питаннями, пов'язаними з призовом на військову службу.

Накази по управлінню з основної діяльності.

Херсонське інспекторське управління аптекарської частини

Ф. 288, 9 од. зб., 1843, 1847–1853, 1861 рр. Описи. Рос. мова.

Створене згідно з указом Сенату від 10 січня 1838 р.

Підпорядковувалось Департаменту казенних лікарських заготівель Міністерства внутрішніх справ Російської імперії, з 1861 р. – Медичному департаменту Військового міністерства.

Припинило діяльність наприкінці 60-х років XIX ст. зі скасуванням комендантського управління, комісаріату та інших установ колишньої Херсонської фортеці.

Здійснювало нагляд за діяльністю Херсонської та Новоросійської казенних аптек, регулювало порядок забезпечення медикаментами і препаратами військових частин.

Укази Сенату, циркуляри та приписи Департаменту казенних лікарських заготівель, рапорти та листування з Херсонською казенною аптекою про постачання медикаментами військових, морських госпіталів, напівгоспіталів, військово-тимчасових госпіталів військових частин, що входили до 2-ї армії (період Східної (Кримської) війни, 1853); арештантських команд у в'язницях цивільного відомства, богоугодних закладів. Відомості про ремонтні роботи у приміщенні казенної аптеки, медикаменти, що виготовлялись у лабораторії судово-медичних експертиз тощо. Формулярні списки фармацевтів аптек, які входили до інспекторства, журнали реєстрації кореспонденції. Відомості про наглядача Херсонських воїнських будов; архітектора, котрий здійснював нагляд за перебудовою та ремонтом приміщення казенної аптеки; купців, з якими укладались контракти; військові та морські госпіталі у Севастополі, Миколаєві, Бухаресті, Ізмаїлі, Кінбурні тощо, напівгоспіталі та військово-тимчасові госпіталі періоду Східної (Кримської) війни (1853). Гербова печатка (сургуч) інспекторства.

Херсонський військово-аптечний магазин

Ф. 304, 76 од. зб., 1811–1812, 1828, 1830, 1834, 1836–1840, 1843–1844, 1852–1856, 1863–1865, 1868–1869, 1875, 1879, 1881–1888 рр. Описи. Рос. мова.

Створений як Херсонська казенна аптека (1786–1787 рр.). З 1 січня 1865 р. перетворена на Херсонський магазин медикаментів та аптечних матеріалів, потім – Херсонський військово-аптечний магазин.

Діяльність аптеки регламентувалась Аптекарським статутом 1789 р.

Підпорядковувалась Департаменту казенних лікарських заготівель Міністерства внутрішніх справ. Нагляд за казенною аптекою здійснювала Херсонська губерньська лікарська управа, з 10 січня 1839 р. керівництво аптекою передано Херсонському інспекторському управлінню аптекарської частини. Магазин розташовувався у “казенних будівлях скасованої Херсонської фортеці.” Знаходився у віданні Одеського окружного військово-медичного управління Військового міністерства Росії.

Ліквідований згідно з декретом РНК РРФСР від 28 грудня 1918 р. про націоналізацію аптек.

Здійснював заготівлю, збереження, постачання лікарськими та аптечними препаратами, медикаментами військових частин, медичних та тюремних закладів (госпіталів, напівгоспіталів, військово-тимчасових госпіталів) військово-сухопутного та морського відомств, міських аптек, богоугодних закладів та арештантських команд, острогів і в'язниць.

Магазини існували у Варшаві, Іркутську, Москві, Омську, Оренбурзі, Ставрополі, Тифлісі, Херсоні.

Очоловав управляючий, до штату входили фармацевти та аптекарські учні. При аптеці-магазині працювала лабораторія.

Укази Сенату, приписи та вказівки Державної ради про створення Департаменту казенних лікарських заготівель (1836), інспекторського управління аптекарської частини в Херсоні (1839). Циркуляри та розпорядження Департаменту, Головного військово-медичного управління, Одеського окружного військово-медичного управління про порядок постачання госпіталів та військових частин аптекарськими матеріалами та медикаментами, роботу лабораторії, здійснення судово-медичних експертиз. Накази по військах Херсонського гарнізону (1882–1883). Рапорти управляючого магазином, листування з Одеським окружним військово-медичним управлінням, казенною палатою, Херсонським провіантським магазином, поліцмейстером Херсона; про перевезення аптечних матеріалів військовим частинам та госпіталям у період Східної (Кримської) (1853–1856), російсько-турецької (1877–1878) воєн, закриття військово-тимчасових госпіталів Другої, Південної армій у зв'язку із закінченням Східної (Кримської) війни (1856), передплату енциклопедії військових та морських наук та військово-медичних видань. Витяги із судових уставів Олександра II про присяжних засідателів (друкарський примірник), список осіб, що мають право бути присяжними засідателями по Херсонському повіту, в т.ч. службовців магазину (1885). Лист командувача військами Одеського військового округу генералу В.Приселкову про арешт офіцерів 15-ї артилерійської бригади, в квартирі яких збирались під виглядом вивчення історії особи, що належали до соціалістів-революціонерів, відомості про розташування частин, військово-лікарських закладів Одеського військового округу. Послужні списки, нагородні листи, свідоцтва про народження, відомості про склад сімей та віросповідання службовців магазину. “Клятвені обіцянки”, прохідні, відпускні свідоцтва про приписку до призовної дільниці, свідоцтва про звільнення службовців. Відомості про військові частини, розташовані у Херсоні. Розписки, видані херсонським купцям та підрядникам. Сургучні, круглі печатки, кутові штампи Херсонського військово-аптечного магазину, Херсонського військового госпіталю (1868), Одеського військового округу, 60-го піхотного Замостського полку, 50-го резервного піхотного кадрового батальйону, євангелічної кірхи у Миколаєві (1883) тощо. Журнали реєстрації кореспонденції. Є відомості про: Олешківський городовий острог, в якому утримувались 792 арештанти (1853); Модлинський, Мінський, Люблінський полки, інженерну команду та інші військові частини, що квартирували у Херсоні.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ТОВАРИСТВА

Професійне товариство прикажчиків м. Херсона

Ф. 200, 1 од. зб., 1907–1927 рр. Опис. Рос. мова.

Виникло у другій пол. XIX ст.
Було добровільною громадською організацією.
Фонд містить документи установи-наступника.

Протоколи загальних зборів. Статут товариства. Звіти про діяльність товариства. Подання про зменшення робочого дня.

Херсонський комітет клубу об'єднаних організацій єврейських соціалістичних робітничих партій

Ф. 282, 2 од. зб., 1906–1919 рр. Опис. Рос. мова.

В 1898 р. оформилася “Російська організація сіоністів”. Після Лютневої революції 1917 р. вона значно активізувала діяльність сіоністських угруповань, зокрема, Центрального комітету сіоністської народної фракції “Цейре-Ціон”. В 1906 р. на з'їзді в м. Полтаві групи “Поалей-Ціон” (“Робітники Сіону”) об'єдналися в соціал-демократичну робітничу партію.

На початку 1920-х рр. ЄСДРП “Поалей-Ціон” та народна фракція “Цейре-Ціон” розпалися.

Циркуляри Одеської групи тимчасового південно-західного районного бюро єврейської соціал-демократичної робітничої партії “Поалей-Ціон”. Листівка Херсонської організації з резолюцією 2-го з'їзду Центрального комітету сіоністської народної фракції “Цейре-Ціон”, відозва комітету клубу об'єднаних організацій єврейських соціалістичних робітничих партій. Листи “Центру”.

ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

Херсонська казенна палата

Ф. 22, 2479 од. зб., 1795–1920 рр. Описи, каталог. Рос., укр. мови.

Створена 31 серпня 1803 р. після створення Херсонської губернії.

Підпорядковувалася Міністерству фінансів.

Ліквідована згідно з Декретом РНК УСРР про організацію фінансових відділів губернських і повітових виконкомів рад робітничих селянських та червоноармійських депутатів від 22 лютого 1919 р.

Контролювала прибутки і видатки губернської казни, займалася стягненням податків. До 1838 р. відала державними селянами, лісами, керувала казначействами та вела облік промислових і торговельних підприємств на території губернії, здійснювала нагляд за обкладанням їх податками. З 1838 р. цим займалась створена палата державних маєтностей, у 1865 р. – виділилась у контрольну палату, з 1866 р. – акцизне управління.

Фонд I категорії. Документи надійшли на зберігання у 1927 р. У період нацистської окупації втрачено 125 од. зб. У 1949–1955 рр. із інших архівів та Херсонського обласного історичного музею передано 200 од. зб. Фонд містить унікальні документи.

Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Сенату, постанови Херсонського губерньського правління, накази по казенній палаті про проведення перепису населення, виконання гербового статуту, стягнення податків, проведення ревізії державного майна в губернії, рекрутських наборів (1816–1914). Протоколи засідань повітових у військових справах присутствій та листування з повітовими казначействами і поліцмейстерами про стягнення судових витрат з осіб, які ухиляються від виконання військової повинності (1904–1908). Доповіді палати та повітових казначейств про збір податків з грошових капіталів, стягнення штрафів. Ревізькі реєстри (казки) державних, монастирських селян, кріпаків, ремісників, купців, колоністів, міщан. Справи про купівлю та продаж кріпаків, проведення торгів та аукціонів. Реєстри X ревізії населення по Херсонській губернії (1857–1858). Відомості про економічний стан державних селян у Олександрійському, Бобринецькому та інших повітах (1837), прибулих до Одеси (підписані особисто Й. де-Рібасом). Журнали засідань комітету службовців про усунення управляючого від керівництва палатою (1917), фінансування загонів Червоної армії в Херсоні (березень, 1918). Закон Директорії та наказ губерніяльного старости Херсонщини про введення єдиної державної української грошової одиниці – гривні та припинення обігу російських грошей (січень, 1919). Циркуляри та листування з Департаментом державної скарбниці УНР про впровадження в життя постанови Тимчасового уряду від 20 березня 1917 р. щодо відміни віросповідних та національних обмежень і штрафів за ухилення від воїнської повинності з сімейств євреїв (вересень, 1918). Розпорядження та наказ головнокомандувача військовими силами на півдні Росії генерала Денікіна та командувача Херсонської і Таврійської губерній генерал-лейтенанта Шиллінга про припинення обігу радянських грошових знаків (серпень, 1919). Телеграма Бериславського міського голови та казначея в губерньську казенну палату про заворушення населення у зв'язку з відсутністю дрібних українських грошей (січень, 1919). Повідомлення комісара фінансів м. Берислава про створення міського військово-революційного комітету (березень, 1919). Телеграфні розпорядження Директорії та листування Херсонського губерніяльного старости з повітовою і міською державною вартою про припинення прийому австро-угорських крон та російських кредитних білетів до казначейства і створення Херсонської губерніяльної земельної управи (січень – лютий, 1919). Доповідь казначейства м. Миколаєва про діяльність під час перебування військових частин Денікіна (серпень, 1919). Телеграма ген. Слащова та листування з губернатором про мобілізацію та асигнування грошей на витрати денікінських військових частин (грудень, 1919). Декрети та циркуляри Раднаркому України та Наркомату фінансів про організацію фінансових відділів губерньських та повітових виконкомів (1919), наказ Херсонського губерньського фінансового відділу про приймання справ колишньої казенної палати. Статут споживчого товариства єврейської лікарні (1919–1920). Печатки та штампи Херсонської губерніяльної кан-

целярії, начальника Миколаївської міської державної варти (1918–1919); штамп управителя Херсонським відділом Державного банку (1919), виконкому ради робітничих та червоноармійських депутатів м. Херсона та Херсонської губернії (липень, 1919), управління фінансів і начальника канцелярії постачання Добровольчої армії Денікіна Одеського району (1919). Російські поштові марки, погашені штемпелем із зображенням тризуба – державної символіки УНР (грудень, 1918). Книги наказів по палаті, заяви про прийом на роботу, особові справи та списки службовців палати, казначейств та губернського фінансового відділу.

Казначейства

5 фондів, 17 од. зб., 1785–1808, 1912–1913, 1915–1917, 1919–1920 рр. Описи. Рос., татар. мови.

Губернське

Херсонське – ф.225, 8 од. зб., 1912–1913, 1916, 1919 рр.

Повітові:

Херсонське – ф.314, 2 од. зб., 1787–1808 рр.

Дніпровське – ф.320, 1 од. зб., 1795 р.

Міські:

Бериславське – ф.233, 7 од. зб., 1915–1919 рр.

Генічеське – ф.210, 1 од. зб., 1917–1920 рр.

Створені на підставі Положення про губернії 1775 р.: Херсонське губернське – в 1803 р. відповідно до указу про заснування Херсонської губернії від 15 травня 1803 р.; Херсонське повітове – в 1775 р., Дніпровське повітове – в 1784 р. згідно з указом про створення Таврійської області та відкриття присутственних місць від 8 лютого 1784 р.; Бериславське міське – в 1784 р. згідно з указом Сенату про перейменування Кизикермена в місто Берислав від 22 лютого 1784 р.

Підпорядковувались Херсонській і Таврійській губернським казенним палатам. Ліквідовані в 1920 р. згідно з декретом РНК УСРР від 22 лютого 1919 р. про організацію фінансових відділів виконкомів рад.

Займались прийомом, зберіганням, виділенням коштів на витрати, пов'язані з державним управлінням, видачею свідоцтв на право торгівлі та промислів.

Фонди II категорії. Документи надійшли у 1920-ті рр.

Інформація використовувалась у наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Новоросійської, Катеринославської та Вознесенської казенних палат (1787–1800), Таврійської казенної палати, рапорти, відношення та листування з Дніпровським повітовим казначейством про призначення перекладача та виплату грошей команді начальника ногайської орди Баязет-бея (1795). Листування з державними установами та підприємствами про стягнення державних податків, грошові асигнування та технічне оснащення й утримання наглядачів та лоцманів Бериславської переправи, чиновників повітових установ, колодників, які перебували в Дніпровському нижньому земському суді. Книги обліку грошових прибутків сенаторської друкарні та мануфактур-колегії в м. Херсоні. Відомості про видачу промислових свідоцтв, торгових патентів. Окладні листи, списки службовців Дніпровського нижнього земського

суду; розрахункова книга пенсіонерів – відставних солдатів м. Генічеська (1918–1919). В документах згадується засновник та власник с. Каховка, полковник Д.Куликовський .

Акцизні управління

2 фонди, 135 од. зб., 1898–1912, 1915 рр. Описи. Рос. мова.

Херсонське губернське акцизне управління, ф.299, 1 од. зб., 1915 р.
Акцизне управління 6-ї округи Херсонської губернії, ф.229, 134 од. зб., 1898–1912 рр.

Створені в 1861 р. згідно із Законом від 4 липня 1861 р. “Про акциз на тютюн та положення про шинкові збори”.

Підпорядковувалися Міністерству фінансів.

Ліквідовані за декретом РНК УСРР про організацію фінансових відділів виконкомів рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів.

Здійснювали контроль за виробництвом і торгівлею тютюном, цукром і спиртогорілочаними виробами, а також за надходженням акцизних зборів із цих виробів; очолювалось наглядачем акцизних зборів в окрузі.

Циркуляри Херсонського губернського акцизного управління, звіти по округу про збирання акцизу з вина, тютюну і цукру (1902–1903). Справи та листування з губернським акцизним управлінням про відкриття, обладнання тютюнових і винних крамниць та їх роботу (1898–1902), ревізію винних складів, видачу патентів, вивезення та ввіз листового тютюну, боротьбу з порушниками акцизного статуту. Протоколи обстеження тютюнових фабрик, обладнання складів та магазинів. Відомості про шинки та заклади, які ведуть торгівлю горілочаними виробами. Свідоцтва на право утримання тимчасових виставок виноградних вин під час ярмарок в Херсонській губернії (1909). Листування з власниками пивоварних заводів та тютюнової фабрики про нагляд за виробленням, продажем продукції та стягнення акцизних зборів із них (1904–1912). Доручення, видане спадковим почесним громадянином Фальц-Фейном міщанину М.Столярову на право управління маєтком Гаврилівка Херсонського повіту (1908). Довідники цін на робочу силу, будівельні матеріали та перевезення вантажу по губернії (1909). Штамп (фірмовий бланк) “Козацький підвал на Дніпрі” князя П.Трубецького (1910).

Херсонське губернське прибуткового податку присутствіє

Ф. 223, 57 од. зб., 1917–1919 рр. Опис. Рос. мова.

Створене у другій пол. XIX ст.

Припинило діяльність у 1919 р.

Відповідало за організацію збирання прибуткового податку.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання у 1920-ті рр.

Постанови губернського, повітового і дільничного присутствій про нарахування податку, скарги громадян на неправильне нарахування податку. Звіти

Маловисківського цукробурякового заводу та Володимирівського кредитного товариства (1916).

Податковий інспектор першої ділянки Херсонської казенної палати

Ф. 199, 2 од. зб., 1914–1917 рр. Опис. Рос. мова.

Розпочав діяльність відповідно до закону про податки від 15 січня 1885 р.

Був у віданні казенної палати.

Ліквідований у 1919 р.

Спостерігав за дотриманням законодавства про торгівлю та оподаткування.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання у 1920-ті рр.

Звіти про надходження державного податку, присуди сільських сходів.
Списки платників податку.

Херсонське відділення Державного банку

Ф. 195, 187 од. зб., 1887–1920 рр. Опис. Рос., укр. мови.

Створене в 1875 р. згідно з Указом Сенату від 31 травня 1860 р. про статут Державного банку.

Підпорядковувалося Центральному правлінню Державного банку та Міністерству фінансів.

Ліквідоване в 1920 р. згідно з Декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду України від 22 січня 1919 р. про націоналізацію банків.

Займалося емісійними і комерційними операціями, кредитуванням ощадно-позичкових, кредитних товариств, державних установ і окремих осіб.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр. У 1953 р. із іншого архіву передана 1 од. зб. У 1957 р. розсекречено 15 од. зб.

Інформація використовувалася в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Зібрання законів та розпоряджень уряду (1893), Декрет ЦВК Російської Федеративної Радянської Республіки про анулювання державних позик царського та Тимчасового уряду. Циркулярні розпорядження Тимчасового уряду, уряду Української Народної Республіки, денікінських установ, Радянського уряду про роботу банківських установ (1917–1919). Циркуляри правління Державного банку про видачу короткотермінових позик, проведення хлібозаставних операцій, ліквідацію торговельних підприємств, які належали підданям Німеччини та Австро-Угорщини (1914–1915). Постанови і протоколи загальних зборів членів Качкарівського, Станіславського, Токарівського та інших ощадно-позичкових і кредитних товариств. Статути та звіти товариств. Протоколи засідань облікового комітету Херсонського відділення Державного банку про затвердження статутів та відкриття кредитних товариств. Огляд діяльності кредитних товариств Дніпровського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії (1914–1917). Рапорти інспекторів дрібного кредиту про ревізію

ощадно-позичкових та кредитних товариств (1907–1919). Телеграма Ради народного господарства України про невтручання місцевих органів влади в діяльність кооперативних установ (1919). Списки службовців та особові справи членів обліково-позичкового комітету банку (згадуються прізвища відомих діячів Херсонщини – М.Блажкова, П.Горича, В.Сербінова, Ф.Фальц-Фейна та інші). Окремі номери газети “Херсонские губернские ведомости” (1911, 1914).

Херсонський губернський комітет у справах дрібного кредиту

Ф. 196, 157 од. зб., 1904–1920 рр. Опис. Рос., укр. мови.

Створений у 1904 р. на підставі “Положення Державної ради про установи дрібного кредиту” від 7 червня 1904 р.

Підпорядковувався управлінню у справах дрібного кредиту Міністерства фінансів. Ліквідований у 1920 р.

Здійснював контроль за діяльністю кредитних та ощадно-позичкових товариств губернії.

Циркуляри Міністерства внутрішніх справ і державного банку про порядок відкриття земських кас дрібного кредиту. Постанови губернського комітету у справах дрібного кредиту про відкриття кредитних та ощадно-позичкових товариств у містах і селах губернії, в т. ч. в Одесі, Кривому Розі, Бобринці, Бериславі, Вознесенську та інших; проведення станових та посередницьких операцій, стягнення недоїмок по позиках мирських капіталів з селян. Постанова Херсонського губернського з’їзду волосних і повітових земств, земельних комітетів, рад робітничих і селянських депутатів та міських самоуправлінь про те, що Херсонщина є невід’ємною частиною Української Народної Республіки та обрання генерального секретаріату з 10 осіб для управління губернією (1917). Статути Херсонської спілки кредитних та ощадно-позичкових товариств. Протоколи загальних зборів членів кредитних та ощадно-позичкових товариств і організаційних зборів Херсонської спілки кредитних та ощадно-позичкових товариств (1917). Звіти, доповіді, огляди про діяльність ощадно-позичкових кас, кредитних та ощадно-позичкових товариств. Резолюція установчих зборів спілки кредитних і ощадно-позичкових товариств з привітанням Центральної Раді та протестом проти рішення Ради щодо виключення зі складу України Херсонщини, Дніпровського та Мелітопольського повітів, населених українцями (1917). Доповідь правління кредитспілки про підпалення франко-грецькими військами комор на березі Дніпра, загибель людей та збитки, завдані господарству кредитової кооперації (1919). Списки комітетів виноградарства та виноробства по губерніях Росії (1913), ощадно-позичкових та кредитних товариств по Херсонському повіту (1914). Відомості про майновий стан членів товариств. Листівка ЦК Українського кооперативного комітету “Товариші кооператори, громадяни землі української” (1918). Газета “Херсонские губернские ведомости” (1907). Печатки волосних правлінь, товариств.

Херсонське товариство взаємного кредиту

Ф. 224, 2 од. зб., 1874–1903 рр. Опис. Рос. мова.

Створене на загальних зборах засновників 14 жовтня 1873 р. Вищим розпорядчим органом були загальні збори, яким підпорядковувалось виборне правління.

Ліквідоване у 1920 р.

Видавало кредити і позики, приймало вклади, здійснювало інші позичково-кредитні операції.

Протоколи засідань ради про затвердження звітів і протоколів ревізійної комісії. Доповіді ради і правління. Заяви, листування з громадянами, установами з позичково-кредитних питань.

Кредитні товариства Херсонського повіту

3 фонди, 129 од. зб., 1904–1919 рр. Описи. Рос., укр. мови.

Великоолександрівське, ф.197, 127 од. зб., 1905–1917 рр.

Кам'янське, ф.194, 1 од. зб., 1907–1919 рр.

Покровське, ф.211, 1 од. зб., 1904–1913 рр.

Створені на підставі “Положення Державної ради про установи дрібного кредиту” від 7 червня 1904 р.: Великоолександрівське кредитне товариство – в 1906 р., Кам'янське – 2 грудня 1907 р., Покровське – 30 вересня 1904 р.

Підпорядковувалися Херсонському губернському комітету в справах дрібного кредиту.

Ліквідовані в березні 1920 р. згідно з декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду України від 22 січня 1919 р.

Циркуляри Херсонського губернського комітету в справах дрібного кредиту, Херсонського відділення державного банку, повітової продовольчої управи про скликання з'їзду представників товариств дрібного кредиту, закупівлю хліба та фуражу для діючої армії (1914). Статути кредитних товариств і Московського народного банку. Постанови і протоколи загальних зборів членів кредитних товариств про організацію товариств; умови кредитування, вступ акціонерів до Московського народного банку. Постанови сільських сходів. Звіти та рапорти інспекторів про ревізію товариств дрібного кредиту. Доповідь про діяльність кредитних установ Херсонського повіту (1913). Листування Великоолександрівського кредитного товариства з представниками торговельних фірм, власниками промислових підприємств про придбання сільськогосподарських машин, в т. ч. з акціонерними товариствами Р. і Т.Ельворті в Єлисаветграді, І.Ген в Одесі; власником чавуноливарних та машинобудівних заводів в м. Херсон і Каховка І.Гуревичем та інш. Книги прибутків та видатків товариств. Бланки, печатки підприємств, поштові листівки, марки, конверти. Пояснення щодо особливостей української орфографії, надруковане на пошто-телеграмі Херсонської повітової народної управи (листопад, 1917).

МИТНА СПРАВА

Херсонський губернський митний інспектор

Ф. 257, 2 од. зб., 1803–1804 рр. Опис. Рос. мова.

Діяв у першій половині XIX ст.

Йому підпорядковувалися митні наглядачі.

Відповідав за дотримання митного контролю на території губернії.

Укази Сенату, листування з комерцколегією та митними наглядачами про розміщення прикордонної варти.

Портові митниці

5 фондів, 648 од. зб., 1797–1919 рр. Описи. Рос. мова.

Застави:

Джарилгацька, ф.8, 167 од. зб., 1897–1919 рр.;

Херсонська, ф.7, 338 од. зб., 1797–1918 рр.

Пости:

Хорлівський, ф.170, 135 од. зб., 1901–1917 рр.

Чурумський, ф.173, 5 од. зб., 1891–1916 рр.

Відділення:

Прогнойське Херсонської митної застави, ф. 174, 3 од. зб., 1913–1916 рр.

Створені згідно з Указом Сенату від 26 травня 1776 р. “Про встановлення в Новоросійській губернії портових та прикордонних митниць та застав”. Херсонська митниця заснована в 1784 р., Джарилгацька – в 1897 р., Хорлівський і Чурумський митні пости – в 1903 р.

Перебували у віданні начальника Одеського митного округу і підпорядковувалися Міністерству фінансів.

Ліквідовані у березні 1920 р.

Здійснювали митні збори та контроль за рухом товарів у портових містах.

Укази Сенату. Маніфести Олександра I про переможне закінчення війни 1812 р. з Францією (1814). Трактати про мореплавство і торгівлю з Іспанією та Італією (1863). Накази по Департаменту митних зборів, зовнішньої торгівлі, Міністерству фінансів, накази та звіти по Херсонській, Хорлівській та Джарилгацькій митницях. Листування про боротьбу з виступами селян проти поміщиків, заборону вільного переходу селян та розшуку втікачів, надання фабрикантам та купцям права на кріпаків, заснування митної застави біля Генічеської переправи на Арабатській стрілці (1798); пожалування Єлисаветградського купця Івана Масляникова в дворянство (1798); заснування митної варти в прикордонних губерніях, режим сприяння іноземним поселенцям в Криму, надання права порто-франко Феодосійському та Євпаторійському портам, організацію цензури в портових містах. Указ Синоду про заснування духовних училищ (грудень, 1797). Циркуляри Одеського митного округу про заборону вивозу за кордон російської дзвінкої монети і ввозу емігрантської революційної літератури, зокрема прокламації Кошута – звернень до угорського та

польського народів, друкованих видань російської вільної друкарні О.Герцена в Лондоні, газети “Искра” (1901), журналу “Освобождение” (1904); заборону в’їзду з-за кордону та арешти польських революціонерів – учасників повстань 1830 і 1863 рр.; конфіскацію зброї, вибухових речовин. Циркулярні розпорядження департаменту митних зборів про закриття комерційного порту в Севастополі та переведення його в Стрілецьку бухту (1914). Протоколи вимірювання парусних суден, акти про відкриття Хорлівського митного поста і Херсонської митної застави (1903, 1906). Звіти лоцманів порту Хорли (1911–1913). Листування Хорлівської і Джарилгацької митниць про революційні виступи селян у Скадовську і Хорлах та розповсюдження газети “Социал-демократ” (1905–1906). Відомості про прикмети та списки польських революціонерів-емігрантів. Справи про рух торговельних та пасажирських суден, іноземних пароплавів, порядок стягнення мита з товарів; судові паспорти та білети моряків на право плавання. Подання довірених торговельних фірм про дозвіл на відвантаження товарів. Списки та відомості про службовців митниць. Малюнки штампелів для золотої червоної п’ятикарбованцевої і срібної монет (1797). Зразки квитків Державного допоміжного банку для дворян, міри вагів (1798).

БУДІВНИЦТВО І ТРАНСПОРТ

Херсонська губернська будівельна та дорожня комісія

Ф. 232, 1 од. зб., 1859–1863 рр. Опис. Рос. мова.

Створена відповідно до “Положення про губернські будівельні та дорожні комісії”, затвердженого 28 квітня 1849 р.

Ліквідована 1 лютого 1865 р. у зв’язку з відкриттям будівельного відділення при губернському правлінні.

Відповідала за стан казенних споруд та шляхів, наглядала за їх будівництвом, ремонтом.

Листування з установами про передачу з морського в цивільне відомство казарм в с. Богоявленське.

Управління робіт Херсонського торговельного порту

Ф. 180, 7 од. зб., 1907–1917 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створене в 1902 р. згідно з Указом Сенату від 3 червня 1902 р.

Підпорядковувалося відділу торговельних портів Міністерства торгівлі та промисловості. Управління очолював головний інженер.

Ліквідоване в 1920 р.

Керувало будівництвом портових споруджень та обладнанням порту.

Фонд II категорії. Перше надходження у 1926 р.

Інформація використовувалась в наукових і краєзнавчих виданнях.

Доповіді Міністерства торгівлі та промисловості, Херсонської губернської земської управи. Журнали засідань Херсонського у портових справах

присутствія про будівництво хвилерізу в Одеському порту (1907), залізниці від ст. Херсон до порту (1908), набережної (1909), елеватора (1915), мостів через річки Дніпро та Кошову (1915–1916); про затони на лівому березі Дніпра (1910); плани та креслення Одеського порту (1907). Пояснювальні записки до проєктів затонів та будівництва нового порту на Карантинному острові (1912–1916). Відомості про час відкриття торговельного порту (1902) та його вантажообіг (1905–1911). Відомості на виплату грошового забезпечення службовцям (1917).

Управління робіт Миколаївського та Херсонського портів

Ф. 251, 1 од. зб., 1905–1917 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створене у 80-ті роки XIX ст.
Підпорядковувалося відділу торговельних портів Міністерства торгівлі та промисловості. Управління очолював начальник робіт – інженер.
Ліквідоване у 1918 р.
Керувало очищенням фарватеру від м. Херсона до моря.
Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1926 р.

Звіт про фінансово-господарську діяльність за 1905 р.

Управління з будівництва залізничної колії Джанкой-Херсон товариства Чорноморської залізниці, (м. Херсон)

Ф. 296, 10 од. зб., 1913–1920 рр. Опис. Рос. мова.

Створене в 1915 р.
Управління очолював головний інженер.
Підпорядковувалось товариству Чорноморської залізниці.
Ліквідоване у 1921 р.
Здійснювало роботи по спорудженню залізничною колії.
Фонд II категорії. У 1953 р. із інших архівів передано 10 од. зб.

Витяги з журналів засідань ради українських приватних залізниць (1918). Протоколи засідань та доповіді правління Чорноморської залізниці про кредитування та проведення підготовчих робіт із спорудження залізничної колії Джанкой-Херсон (1915). Справи про відчуження та продаж землі під будівництво залізничної колії (1915–1917). Проєкти, розрахунки, пояснювальні записки до проєктів вузлових станцій Херсон та Джанкой, мостів через Дніпро, будинків залізничних станцій (1915–1916). Звіти про роботу. Проєкт набережної в м. Херсоні (1910). Креслення кривих течій у Керченській протоці (1916). Статут спілки залізничників Чорноморської дороги (1915). Проєкт статуту профспілкової організації працівників будівництва залізничної колії Джанкой-Херсон (1917), протоколи загальних зборів членів профспілки та засідань комітету службовців будівництва, листування з комітетом про делегування члена профспілки на I Всеросійський з'їзд залізничників (1917). Листування з

Міністерством шляхів сполучень, правлінням Чорноморської залізниці, банками, сільрадами, підрядниками про фінансування, постачання будівельних матеріалів, обладнання, кадрові призначення. Особові справи, рахунки співробітників. Довідка про довжину українських приватних залізниць, тариф на перевезення вантажів залізницями (1918). Таблиці часу пробігу поїздів по залізниці Джанкой-Херсон.

ЗВ'ЯЗОК І ПРОМИСЛОВІСТЬ

Поштові і поштово-телеграфні контори та відділення

2 фонди, 509 од. зб., 1831–1924 рр. Описи, каталог. Рос. мова.

Херсонської губернії (ОАФ), ф. 82, 459 од. зб., 1831–1924 рр.

Таврійської губернії (ОАФ), ф. 237, 50 од. зб., 1899–1920 рр.

Створені згідно з Указом Сенату від 22 жовтня 1830 р. “Про новий устрій поштової частини”.

Входили до Одеського поштового округу і перебували у віданні поштового департаменту Сенату, а з 1885 р. – Одеського поштово-телеграфного округу і Міністерства внутрішніх справ.

Ліквідовані в 1920 р.

Здійснювали поштово-телеграфний зв'язок між населеними пунктами.

Фонди II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Укази та циркуляри поштового департаменту Сенату про укладення поштової конвенції з Грецією, Швецією, Австрією, Сербією (1868–1870) та Францією (1904), про нову російсько-пруську поштову конвенцію (1863), зміни в поштових розцінках за внутрішню та міжнародну кореспонденцію (1831–1849). Накази та циркуляри Міністерства внутрішніх справ та Одеського поштово-телеграфного округу про припинення поштових відносин з Японією, Маньчжурією з січня 1904 р.; заборону чиновникам бути членами політичних партій, товариств і спілок та брати участь у страйковому русі; про нелегальне існування спілки поштових працівників (1906), боротьбу з революційною пропагандою серед поштово-телеграфних службовців, затримання та конфіскацію книг, газет, брошур і журналів антидержавного змісту. Накази Міністерства пошт та телеграфу про оголошення України незалежною державою, звільнення службовців, прийнятих на роботу при радянській владі, відміну інституту політкомісарів у відомстві. Телеграми про повалення царату та утворення Тимчасового уряду (1917), заборону Центральною Радою передачі телеграфних постанов РНК РРФСР, закриття кордонів України, перебування австро-німецьких військ в Україні (1918). Відомості та листування з Херсонським і Таврійським губернськими земствами про відкриття міських та сільських поштово-телеграфних і поштових відділень та про їх роботу. Особові справи, списки службовців.

Херсонська тютюнова фабрика Лермана

Ф. 185, 2 од. зб., 1916–1917 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена у 1867 р.

Націоналізована в 1920 р. та перейменована на 10-ту держфабрику.
Займалась виготовленням тютюну та цигарок.

Розрахункові книги з робітницями та за постачання тютюну.

Товариство Херсонських лісопильних заводів та торгівлі лісом

Ф. 245, 1 од. зб., 1902 р. Опис. Рос. мова.

становя діяла на початку ХХ ст.

Займалось торгівлею та заготівлею деревини.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Описи майна паркетної фабрики.

Товариство Маловиськівського цукробурякового заводу Єлисаветградського повіту

Ф. 303, 1 од. зб., 1913–1914 рр. Опис. Рос. мова.

Товариство діяло на початку ХХ ст. Займалося виготовленням цукру.

Звіт про фінансово-господарську діяльність товариства.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ МАСТНОСТЯМИ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ

Херсонська (Новоросійська) губерньська креслярня

Ф. 14, 3054 од. зб., 1802–1920 рр. Описи, каталог. Рос, нім., татар. мови.

Створена в 1803 р. одночасно зі створенням Херсонської губернії.

Підпорядковувалася безпосередньо губерньському правлінню на чолі з губернатором і знаходилась у віданні межевої експедиції, згодом – межевого департаменту Сенату, а потім – Міністерства юстиції. Очолював креслярню губерньський землемір.

Ліквідована в 1920 р. згідно з положенням РНК УСРР від 6 травня 1919 р. про землемірно-технічні підвідділи губерньських земельних відділів.

Проводила межування казенних та приватних земель, складання планів та карт повітів, міст і окремих земельних володінь, збір відомостей про чисельність, національний та соціальний склад населення губернії.

Фонд I категорії. Документи надійшли на зберігання в 1928 р. У 1954–1989 рр. із інших архівів передано 159 од. зб. У фонді є документи Новоросійської губерньської креслярні (1756, 1764, 1770–1802), на базі якої була створена Херсонська губерньська креслярня, а також, частково, – Таврійської губерньської креслярні. Фонд містить унікальні документи.

Інформація використовувалася в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Сенату, Новоросійської губернської канцелярії, Херсонського та Таврійського губернських правлінь про відведення, межування та опис земель Півдня України. Укази Катерини II про заселення Катеринославської губернії (1792), ліквідацію запорізьких зимівників та переселення старшини і козаків в міста і казенні слободи. Укази Таврійського губернського правління, доповідні записки, ордери і рапорти землемірів про межування та опис земель півострова Чонгар, островів Тендра, Куюк, Кінбурнської фортеці, Чумацького шляху в Крим, земель, що належали Кримському соляному промислу, земельну дачу і чисельність населення у казенному селі Гола Пристань Дніпровського повіту (1804), складання плану на землі Перекопського степу (1835, 1840–1850). Укази Херсонської казенної палати та рапорти землемірів про межування та опис земельних дач приміських будинків м. Херсона, відведення земель корабельним майстрам Афанасьєву, Катасонову, городничому Долгинцеву, польській конторі Скадовського, капітан-лейтенанту Рафтопуло. Ордери, рапорти Новоросійського та Херсонського губернських правлінь і доповідні записки землемірів про межування земель офіцерам, поміщикам, козацькій старшині, іноземним колоністам, військовим поселенням (1756–1886), Кримського півострова (1798–1804), заснування міст Григоріополя (1792), Балти (1797–1798), Бобринця (1829), фортеці Єлисаветград (1752), відмежування земельних дач містам Херсону (1780, 1797–1799), Григоріополу (1805–1812), Очакову та Ольвіополу (1826–1830), Миколаєву, Кизикермену (Берислав, 1791); створення Одеського (1826–1827), Бобринецького (1830–1831), Ананіївського (1833) повітів; перенесення козацької Воскресенської фортечної церкви в м. Кизикермен і відмежування землі церковнослужителям (1782). Відомості про заснування сіл Херсонської губернії, час та кількість розданих земель Новоросійської губернії поміщикам (1777–1800), хід іноземної колонізації, зокрема, заснування болгарських, єврейських, німецьких та шведської колоній. Ордери, рапорти землемірів про складання карт і планів земельних дач, в т.ч. тих, що належали Г.Потьомкіну і передавались після його смерті в казенне відомство (1787). Білети на право власності на землю, в т.ч. князя Понятовського. Справи про відмежування земель під будівництво церков, мостів, млинів; відведення землі в оброчне утримання, розподіл земель між спадкоємцями (1829–1880). Геодезичні та польові журнали землемірів (1796–1915). Межові книги земельних дач населених пунктів Херсонського та Дніпровського повітів, в т.ч. м. Херсона (1795), с. Кривий Ріг (1823, 1880), татарських сіл (1819–1824), сіл Гаврилівка Кизикерменського (Херсонського) повіту – власність Г. Державіна (1782), Іванівка (Білозерка) – власність І.Ганнібала, потім – канцлера Безбородька (1798); сіл Антонівка, Дар'ївка – власність А.Комстадіуса, сіл Еммануїлівка, Михайлівка, Софіївка, Кларівка – власність французьких емігрантів Сент-Прі, Вассалів, Потье, Рув'є, с. Козацьке – власність Орлова-Денисова, потім – князя Трубецького, с. Рибальче – княгині В'яземської, сіл Каховка, Бехтери – власність Овсянико-Куликівських, с. Чорнянка – адмірала Мордвінова тощо. Донесення, ордери та рапорти офіцерів козацького війська, межовиків про відведення земель під хутори козакам Осадчому, Письменному в урочищі Широка Балка (1780), військовому старшині Величку, осавулам Курінному, Порожинському та інш. Карти і плани Возне-

сенського повіту (1797), міст Херсона (1796), Єлисаветграда, Олександрії, с. Станіслава. Карта заселення білоруськими “бобилецькими” селянами сіл Явкіно, Снігурівка, Старосілля та інш. Херсонського повіту (1827–1831). Справи про закріпачення поміщиками козаків, заслання кріпаків із с. Кочубеївки Херсонського повіту до Сибіру за виступ проти поміщика графа Кочубея (1821–1822). Справи про переселення євреїв з Вітебської губернії і статистичні описи угідь єврейських колоній Херсонського повіту. Справи про впровадження в Таврійській губернії реформи 1861 р. Протоколи і присуди сільських сходів, статутні грамоти, власницькі записи сільських товариств Дніпровського повіту, постанови Дніпровської повітової земельної комісії, польові журнали та рапорти землемірів про розмежування земель на відрубні ділянки (1861–1880). Статут Всеросійської профспілки землемірів і протокол засідання Херсонського відділення спілки (1917, 1920). Відомості про землевласницькі маєтки у Дніпровському повіті, в т.ч. Фальц-Фейнів (1866–1867), відведення землі селянам-духоборам в Мелітопольському повіті (1821–1833) Таврійської губернії. Відомості про кількість земель і чисельність населення в містах і казенних поселеннях Херсонської губернії (1806–1807). Документи про планування, ремонт та будівництво пам’ятника Джону Говарду у Херсоні (1822–1828), будинку О.Суворова, станційних приміщень, тротуарів у м. Херсоні (1819), шляху з м. Херсона до м. Миколаєва (1833), сходів бульвару до моря в м. Одесі (1839–1840), маршрути поштових шляхів. Списки населених пунктів Херсонської губернії (1800–1896). Акт та доповідна записка про збитки, заподіяні Херсонській креслярні військами Денікіна, німецькими, англо-франко-грецькими військами в роки Громадянської війни (1918–1920). Автографи новоросійського генерал-губернатора герцога А. де Рішельє (1815), херсонського військового губернатора графа Е. Ланжерона, херсонського цивільного губернатора А.Комстадіуса.

Херсонська губернська палата державного майна

Ф. 300, 1352 од. зб., 1832–1871 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена згідно з Указом Сенату від 30 квітня 1838 р. Очолював палату управляючий.

Підпорядковувалася Міністерству державного майна.

Ліквідована в 1870 р. у зв’язку зі створенням Херсонсько-Бессарабського управління державного майна.

Вирішувала питання про розмежування казенних земель, лісів, планів, переведення окремих осіб з одного стану до іншого, з одної сільської громади до іншої. Відала справами державних селян та іноземних переселенців.

Фонд I категорії. У 1954 р. із інших архівів надійшло 1352 од. зб.

Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Накази по корпусу межувальників, обіжники Міністерства державного майна (1840–1868). Документи про організацію земських установ (1864). Справи про призначення селян архієрейськими та монастирськими служками, тілесні покарання за порушення правил служби (1841–1855), землеустрій

казенних селян Великої та Малої Олександрівки, Новокам'янки та інших сіл Херсонського повіту (1840–1846), стягнення штрафів з казенних селян за самовільне користування оброчною землею (1839–1864), подушний розділ землі в сільських товариствах казенних селян по Тираспольському повіту (1845), проведення торгів на передачу в орендне утримання оброчних статей: лавок, земельних ділянок, каменоломень, млинів (1838–1870), ревізію сільських та волосних управ (1861–1863), лісові пожежі та межування казенних земель (1870).

Херсонсько-Бессарабське управління державного майна

Ф. 249, 4 од. зб., 1894–1920 рр. Опис, каталог . Рос. мова.

Створене у 1870 р. на базі ліквідованої Херсонської губернської палати державного майна з функціями попередника.

Підпорядковувалося Міністерству землеробства та державного майна.

Ліквідоване у 1920 р.

Вирішувало питання про розмежування казенних земель, лісів, оренди.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1944 р. У 1952–1961 рр. із інших архівів передано 3 од. зб. Переважна частина фонду зберігається в Державному архіві Одеської області.

Доповіді, рапорти, відомості про гідротехнічні роботи. Заяви, листування про продаж, передачу в оренду державних маєтностей, затвердження торгів на продаж.

Херсонська губернська комісія землевпорядкування

Ф. 248, 1 од. зб., 1912–1915 рр. Опис. Рос. мова.

Створена у 1906 р. для здійснення земельної реформи Столипіна.

Припинила діяльність у 1917 р.

Керувала діяльністю землевпорядних комісій, була останньою інстанцією при розгляді скарг щодо порушень землевпорядкування.

Фонд II категорії. У 1952 р. із інших архівів передана 1 од. зб.

Справа з розгляду скарг селян с. Варварівка Олександрійського повіту, примусово виселених на відруби.

Херсонська оціночна комісія по відчуженню землі під спорудження Херсонської портової залізниці

Ф. 312, 1 од. зб., 1913 р. Опис. Рос. мова.

Створена згідно з наказом херсонського губернатора від 15 червня 1913 р. Складалася з херсонського повітового предводителя дворянства, заступника міського голови, податкового інспектора, міського судді та повітового справника.

Діяла до кінця 1913 р.

Займалася оцінкою відчуженої землі для будівництва залізниці від ст. Херсон до пристані на р. Дніпро.

Фонд II категорії. Із інших архівів передана 1 од. зб.

Протоколи, описи, листування про відчуження землі.

ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Губернські лісоохоронні комітети

2 фонди, 149 од. зб., 1889–1917 рр. Описи. Рос. мова.

Херсонський, ф. 10, 51 од. зб., 1889–1917 рр.

Таврійський, ф. 202, 98 од. зб., 1889–1915 рр.

Створені в 1888 р. згідно з “Положенням про збереження лісів” від 4 квітня 1888 р. Підпорядковувалися Міністерству державного майна.

Ліквідовані згідно з Декретом Всеукрревкому від 5 лютого 1920 р.

Здійснювали нагляд за охороною та розведенням лісів. Займалися організацією праці на укріпленні пісків, затверджували плани розведення захисних лісових дач. До складу комітетів входили представники губернського земства та державних установ. Головою комітетів були губернатори.

Фонди II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Постанови, протоколи та доповіді Херсонського і Таврійського лісоохоронних комітетів про організацію захисних лісових дач, затвердження планів лісових господарств, укріплення Олешківських пісків. Справи про нагородження селян медалями та видачу їм грошових премій за лісорозведення; передача нагляду за лісовими дачами Мелітопольського повіту Катеринославському лісництву.

ОСВІТА

Дирекція народних училищ Херсонської губернії

Ф. 310, 4 од. зб., 1816, 1828–1835, 1842–1877, 1910 рр. Опис. Рос. мова.

Створена 25 травня 1874 р.

Підпорядковувалась Одеському учбовому округу.

Ліквідована у 1920 р.

Керувала роботою початкових, міських, вищих початкових, міністерських та приватних шкіл губернії.

У фонді є документи директора училищ губернії до 1874 р. Переважна частина фонду зберігається в Державному архіві Одеської області.

Доповіді та відношення Херсонського цивільного губернатора, департаменту народної освіти; відомості, рапорти, листування з наглядачами училищ про стан, час заснування навчальних закладів у містах Херсонської губернії, у т. ч. училища торговельного мореплавства в м. Херсоні; початок діяльності

губернського статистичного комітету. У фонді містяться укази Катерини II про проведення урочистих молебнів 10 липня 1775 р. на честь укладення миру з Туреччиною, боротьбу з марнотратством та ін.

Інспекція народних училищ 10-го району Херсонської губернії

Ф. 241, 2 од. зб., 1898–1919 рр. Опис. Рос. мова.

Створена в 1869 р.

Підпорядковувалася з 1874 р. Дирекції народних училищ Херсонської губернії. Ліквідована в 1920 р.

Здійснювала нагляд за навчальною та виховною роботою в початкових народних училищах.

Фонд II категорії. У 1951 р. утворено як самостійний фонд шляхом вилучення 2 од. зб. із ф. I. Переважна частина фонду зберігається в Державному архіві Одеської області.

Свідоцтва про закінчення навчальних закладів, метричні виписки та ін. Справи вчителів народних училищ.

Юр'євський учительський інститут

Ф. 15, 13 од. зб., 1914–1920 рр. Опис. Рос. мова.

Заснований у 1910 р. в м. Юр'єві (Дерпт, Тарту) колишньої Естляндської губернії. Підпорядковувався Міністерству народної освіти та учбового округу при Дерптському університеті. У складі інституту були природничо-географічний, словесно-історичний та фізико-математичний факультети. Готував викладачів міських училищ. При інституті існувало вище початкове училище як базовий заклад для практичної роботи студентів. Інститут був евакуйований до Херсона під час Першої світової війни у жовтні 1917 р.

Ліквідований у 1920 р. На його базі був створений вищий учбовий заклад – Херсонський педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1930 р.

Інформація використовувалась у наукових і краєзнавчих виданнях.

Протоколи засідань педагогічної ради Митавської жіночої гімназії (1907). Атестати та свідоцтва про закінчення Юр'євського учительського інституту, Дерптського та Санкт-Петербурзького університетів, гімназій. Свідоцтва про хрещення, паспорти, анкети та заяви про вступ до інституту. Списки викладачів та студентів інституту. Відомості про роботу Українського вищепочаткового училища при інституті (січень, 1920), бібліотеки та ін. У справах є документи Херсонської учительської семінарії та особисті справи учнів з 1907 р.

Херсонське морехідне училище далекого плавання

Ф. 212, 237 од. зб., 1872–1919 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створене в 1834 р. на підставі “Положення про Херсонське училище торговельного мореплавства” від 7 лютого 1834 р.

Підпорядковувалося до 1867 р. Міністерству фінансів. У 1872 р. перетворене згідно з Законом від 27 червня 1867 р. на морехідні класи II розряду для підготовки штурманів. У 1881 р. реорганізоване в морехідні класи III розряду для підготовки шкіперів. Згідно з положенням про морехідні учбові заклади Міністерства фінансів від 6 травня 1902 р. були перетворені з 1 липня 1903 р. на морехідне училище малого плавання. Згідно з указом від 10 травня 1904 р. училище було перетворене в 1905 р. на Херсонське морехідне училище далекого плавання Міністерства торгівлі і промисловості. В квітні 1919 р. училище реорганізоване на факультет Херсонського політехнічного інституту.

Ліквідоване в серпні 1920 р. і на його базі створений технікум водного транспорту. *Фонд II категорії.* Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Інформація використовувалась у наукових і краєзнавчих виданнях.

Положення про Херсонські морехідні класи III розряду (1882), II з'їзд російських діячів технічної та професійної освіти (1894). Меморія Ради Міністрів та наказ Міністерства торгівлі і промисловості про боротьбу з революційними виступами державних службовців (1905–1906). Постанова правління товариства сприяння російському торговому мореплавству про скликання з'їзду моряків російського торговельного флоту (1907). Накази і циркуляри Міністерства торгівлі і промисловості про реорганізацію Херсонського морехідного училища (1872), видання нових підручників для морехідних училищ (1915). Протоколи засідань екзаменаційної комісії про прийому у морехідні класи (1885), медичної комісії – щодо медичного огляду вступників до училища (1909–1910). Доповідь Херсонської міської управи про перспективи розвитку училища та історичний огляд його діяльності з 1834 р. (1910). Об'ява про відкриття Херсонських морехідних класів II розряду з класом суднобудівництва (1872). Акт відкриття Херсонського морехідного училища малого плавання (2 листопада 1903). Виписки з журналів засідань педагогічної ради училища, виконкому Херсонського відділу профспілки працівників водного транспорту про передачу морехідного училища далекого плавання у відання відділу торгового мореплавства і відкриття школи річників (1919). Звіти Херсонського морехідного училища. Правила для учнів Херсонського морехідного училища далекого плавання (1906). Проект шкіпера Інге про заснування матроських управ у портових містах Росії (1884). Листи комісара Червоного флоту УСРР начальнику Херсонського морехідного училища про зарахування учнів та педагогічного складу до лав Червоної армії. Справи про видачу атестатів і свідоцтв про закінчення морехідного училища, патентів на звання шкіперів і штурманів далекого плавання, влаштування літературного вечора на користь бідних учнів морехідного училища. Кошториси видатків та прибутків училища. Листування про придбання моделі брига, участь у виборах гласних міської думи, проходження практики на суднах Російського товариства пароплавства і торгівлі.

Херсонська учительська семінарія

Ф. 192, 255 од. зб., 1895–1922 рр. Опис, каталог. Рос. мова.

Створена 14 листопада 1871 р. у м. Миколаєві у складі трьох класів. У вересні 1872 р. переведена до м. Херсона. З 6 липня 1908 р. перетворена на чотирикласну.

При семінарії було відкрите початкове народне училище як базовий навчальний заклад для практичної роботи студентів.

Підпорядковувалася Міністерству народної освіти та Одеського учбового округу. Ліквідована у 1922 р.

У 1921–1922 рр. діяла як Херсонська українська учительська семінарія, готувала вчителів початкових шкіл та училищ.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Циркуляри та розпорядження Міністерства народної освіти, попечителя Одеського учбового округу, директора семінарії про відкриття семінарії, введення викладання малювання та співів (1902); курсів ручної праці, створення плантації лози, будівництво нового приміщення семінарії; перетворення двокласного училища при семінарії в чотирикласне (1902); про вшанування пам'яті М.Гоголя та В.Жуковського, відкриття пенсійної каси для вчителів (1901). Протоколи педагогічних нарад (1907–1908). Доповідь директора про історію заснування та стан семінарії (1871–1872). Листування з Одеським учбовим округом, повітовою земською управою, міською думою про призначення директорами семінарії: Є.Рекала (1902), М.Руновського (1907) та викладачів мистецтв І.Феглера, О.Іконникова, С.Костіна; Ф.Агаркова – почесним попечителем семінарії. Статут педагогічного музею початкової освіти (1902). Свідцтво про нагородження викладача малювання О.Іконникова орденом св. Станіслава III ступеня (1911). Посвідчення та списки вчителів і учнів семінарії, випускників, які вступали до діючої армії під час Першої світової війни (1915–1916). Заяви про вступ до семінарії. У фонді є газета “Херсонские губернские ведомости” (1911).

Бериславське вище початкове училище

Ф. 193, 28 од. зб., 1900–1918 рр. Опис. Рос. мова.

Створене в 1900 р. як міське 4-класне училище на підставі “Положення про міські та повітові училища” від 31 травня 1872 р. В 1913 р. перетворене на вище початкове училище (згідно з положенням від 25 червня 1912 р.).

Підпорядковувалося Дирекції народних училищ Херсонської губернії.

Ліквідоване в 1920 р. за постановою Наркомату освіти УСРР від 4 липня 1920 р. про семирічну трудову школу.

Надавало неповну середню освіту.

Протоколи засідань педагогічної ради міського 4-класного училища та вищого початкового училища і піклувальної ради. Циркуляри Міністерства народної освіти, попечителя Одеського учбового округу, директора народних училищ Херсонської губернії і листування з ним про дострокові випускні іспити у вищих початкових училищах, виготовлення учбових посібників, про скликання з'їзду вчителів вищих початкових училищ у м. Одесі (1916), організацію курсів ручної праці для вчителів, постачання сільськогосподарським курсам училища посадочного матеріалу та інвентарю. Журнали про успішність та екзаменаційні зведення.

Херсонське земське середнє сільськогосподарське училище

Ф. 189, 879 од. зб., 1879–1919 рр. Описи, каталог. Рос. мова.

Створене 1 вересня 1874 р. на підставі “Положення про земське сільськогосподарське училище Херсонської губернії”.

Підпорядковувалося Херсонській губернській земській управі.

Термін навчання в училищі був 4-річним. За статутом, затвердженим 25 травня 1882 р., Херсонське земське сільськогосподарське училище прирівнювалося до середніх землеробських навчальних закладів з шестирічним терміном навчання. З 1882 р. було у віданні Міністерства землеробства і Херсонського губернського земства.

Ліквідоване в 1920 р.

Надавало середню професійну освіту.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання в 1920-ті рр.

Інформація використовувалась в енциклопедичних, наукових і краєзнавчих виданнях.

Циркуляри Міністерства землеробства і доповідні записки про організацію та роботу учнівських дружин із агрономічної допомоги населенню (1915–1916), протокол засідання комісії по розробці навчальної програми підготовчих курсів Херсонського політехнічного інституту (1919). Доповіді педагогічної ради, листування з губернською земською управою, Міністерством землеробства, повітовим відділом народної освіти про реорганізацію училища у вищий сільськогосподарський навчальний заклад, зміну учбових програм і планів, постачання училища сільськогосподарським реманентом.

Херсонське приватне чоловіче семикласне комерційне училище В. Д. Колесова

Ф. 16, 36 од. зб., 1908–1920 рр. Опис. Рос. мова.

Відкрите у березні 1908 р. на підставі “Положення про комерційні навчальні заклади” від 15 квітня 1896 р.

Підпорядковувалося Міністерству торгівлі та промисловості.

Ліквідоване в серпні 1920 р.

Надавало середню професійну освіту.

Контракт між засновниками училища В.Бонч-Бруєвичем та директором В.Колесовим про відкриття приватного чоловічого комерційного училища в м. Херсоні 26 лютого 1908 р. Статути училища (1912) і товариства допомоги бідним учням Херсонського комерційного училища (1914). Протоколи засідань педагогічного комітету училища, зборів батьків, товариства допомоги бідним учням училища (1908–1919). Звіти про діяльність училища (1908–1912). Доповідна записка про реорганізацію училища в професійну соціально-економічну школу (серпень, 1920). Договір на оренду будинку училища, письмові роботи учнів, свідоцтва про закінчення училища.

Херсонська земська фельдшерська школа

Ф. 20, 20 од. зб., 1872–1912 рр. Опис. Рос. мова.

Створена в 1872 р. на підставі статуту земської фельдшерської школи при Херсонській губернській земській лікарні, затвердженого Міністерством внутрішніх справ 13 жовтня 1871 р.

Підпорядковувалася губернській земській управі.

Ліквідована в 1920 р.

Школою керував старший лікар.

Надавала професійну освіту.

Фонд II категорії. Перше надходження – 1929 р. У 1954 р. із інших архівів передана 1 од. зб.

Протоколи засідань педагогічної ради. Відомості про успішність і поведінку учнів. Довідки, списки і свідоцтва осіб, що закінчили школу.

Гімназії

4 фонди, 51 од. зб., 1850, 1855, 1893, 1907–1908, 1917–1920 рр. Описи, каталог. Рос. мова.

Херсонська жіноча гімназія Г.Тюльпанової, ф.19, 41 од. зб., 1908–1919 рр. Опис.

Херсонська жіноча гімназія В.Марченко, ф.234, 1 од. зб., 1917 р. Опис.

Бериславська жіноча гімназія М.Парамонової, ф.21, 7 од. зб., 1893–1920 рр. Опис.

Херсонська перша чоловіча гімназія, ф.227, 2 од. зб., 1850, 1855, 1912 рр. Опис.

Відкривались на підставі статутів навчальних закладів 1804, 1828, 1864 рр. Херсонська жіноча гімназія Г.Тюльпанової (до 1908 р. – Г.Каліте) створена в 1904 р. як жіноче приватне семикласне першорозрядне училище вчителькою Ганною Василівною Каліте (з 1908 р. – Тюльпанова). В 1905 р. реорганізоване на жіночу п'ятикласну, з 1906 р. – на шестикласну прогімназію. В 1908 р. гімназія стала повною з восьмим додатковим класом, який надавав випускницям фах домашніх учительок. Згодом іменується як Херсонська третя жіноча гімназія. Ліквідована в 1920 р.

Херсонська жіноча гімназія В.Марченко створена у 1905 р. як приватне підготовче училище для дівчаток та хлопчиків вчителькою Вірою Іванівною Марченко. У 1911 р. реорганізоване на приватну жіночу гімназію з правами повної гімназії. У 1913 р. відкрито восьмий додатковий клас, який надавав випускницям фах домашніх учителів.

Ліквідована в 1920 р.

Бериславська жіноча гімназія М.Парамонової створена як Бериславське приватне жіноче училище другого розряду вчителькою Марією Дмитрівною Парамоновою; з 1905 р. – прогімназія, з 1907 р. – повна семикласна приватна жіноча гімназія. У 1909–1910 рр. при гімназії був відкритий восьмий додатковий клас, який давав випускницям фах домашніх учительок. У травні 1919 р. після встановлення радянської влади перетворена в Бериславську жіночу гімназію Товариства розповсюдження освіти.

Ліквідована в лютому 1920 р.

Розділ I. Фонди періоду до 1917 року

Херсонська Перша чоловіча гімназія створена 12 березня 1815 р. як чотирикласна, з 1835 р. – повна семикласна класична. Готувала учнів до вступу до вищих навчальних закладів.

Ліквідована в 1920 р.

Інформація використовувалась у краєзнавчих виданнях та виставковій діяльності.

Журнали з відомостями про абітурієнтів, атестати про закінчення чоловічих, жіночих і приватних гімназій міст Херсона, Берислава, Олешок, Каховки, Одеси, Кривого Рогу, Бобринця, Кишинева. Відомості та списки вчителів, учнів, класні журнали.

Морехідні школи

3 фонди, 113 од. зб., 1904–1918 рр. Описи. Рос. мова.

Бериславська, ф. 18, 18 од. зб., 1908–1911 рр.

Голопристанська, ф. 190, 16 од. зб., 1916–1917 рр.

Олешківська, ф. 213, 79 од. зб., 1904–1923 рр.

Створені на підставі “Положення про морехідні навчальні заклади” від 6 травня 1902 р. Олешківська двокласна морехідна школа почала функціонувати 1 липня 1903 р., Бериславська і Голопристанська – 1 липня 1905 р. Школи створені на базі морехідних класів, що існували до 1903 р.

Підпорядковувалися відділу торгового мореплавства Міністерства торгівлі і промисловості.

Ліквідовані в серпні 1920 р.

Готували штурманів і шкіперів малого плавання.

Зібрання законів і розпоряджень уряду (1915–1916). Накази і циркуляри Міністерства торгівлі і промисловості та листування про звільнення з посади революційно настроєних державних службовців (1906), організацію Олешківської (1903) і Бериславської (1905) шкіл, про постачання морехідних навчальних закладів картами і підручниками, хід іспитів на звання судноводіїв та механіків. Проект статуту Всеросійської спілки моряків торгового флоту (1917). Положення про судноводіїв морехідних суден торгового флоту, заснування навчальних закладів для підготовки судових механіків (1909), II Всеросійський з’їзд працівників водного транспорту (1917). Протоколи засідань комісії медичного огляду осіб, які вступають в морехідні школи. Звіти про діяльність шкіл.

ОХОРОНА ЗДОРОВ’Я

Херсонська губернська земська лікарня

Ф. 293, 2 од. зб., 1912–1917 рр. Опис. Рос. мова.

Створена у 1818 році.

Перетворена у 1920 р. у Першу народну лікарню.

Надавала медичні послуги населенню.

Алфавітний покажчик губернської земської лікарні. Списки хворих.

РЕЛІГІЙНІ УСТАНОВИ

Духовні консисторії

2 фонди, 106 од. зб., 1782–1908 рр. Описи. Рос. мова.

Херсонська – ф.198, 114 од. зб., 1782–1908 рр.

Таврійська – ф.279, 2 од. зб., 1873–1875 рр.

Слов'янсько-Херсонська духовна консисторія створена в 1775 р. згідно з указом Сенату “Об учреждении в Новороссийской и Азовской губерниях вновь епархии под названием Славянская и Херсонская” від 9 вересня 1775 р. 28 листопада 1786 р. перейменована в Катеринославську і Херсонсько-Таврійську, 12 грудня 1796 р. – в Новоросійську, 6 жовтня 1803 р. – знову в Катеринославську і Херсонсько-Таврійську, 9 травня 1837 р. – в Херсонську.

Таврійська духовна консисторія створена в 1859 р. згідно з указом Сенату “Об образовании новой Таврической епархии” від 16 листопада 1859 р.

Знаходились при єпархіальному архієреї, були вищим органом церковного управління й суду на території єпархії.

Підпорядковувалися Святійшому Синоду.

Ліквідовані у 1918 р. відповідно до постанови загальноросійського церковного собору про реорганізацію консисторій в єпархіальні ради.

Відали роботою духовних правлінь, заснуванням і ліквідацією церков і приходів, здійснювали нагляд за господарством церков, монастирів, духовних навчальних закладів, чинили суд над особами духовного звання, займалися розглядом шлюбних справ прихожан, контролювали ведення актів громадянського стану, проповідували православ'я.

Фонди II категорії. Документи надійшли на державне зберігання: Херсонська – у 1949 р., Таврійська – у 1952 р. Переважна частина фонду зберігається в Державному архіві Одеської області.

Фонд містить унікальні документи.

Інформація використовувалась у краєзнавчих виданнях та виставковій діяльності.

Укази, постанови, протоколи засідань Херсонської духовної консисторії (1836–1844, 1855–1899). Донесення, рапорти, листування благочинних, волосних правлінь з консисторіями про недостойну поведінку служителів культу, про накладання церковних епитимій на прихожан за порушення шлюбних законів. Рапорти священників про прийняття православ'я особами інославною віросповідання. Справи про побудову і освячення церков Олександрійського і Херсонського повітів Херсонської губернії, Дніпровського, Мелітопольського, Перекопського і Феодосійського повітів Таврійської губернії (1795–1798). Справа про крадіжку цінностей з Корсунського монастиря (1847; ф. 198). Метричні книги м. Херсона (1835–1836, 1908; ф. 198), Мелітопольського (1860) і Дніпровського (1873–1875) повітів Таврійської губернії. Сповідальні розписи прихожан по населених пунктах Херсонського повіту Херсонської губернії

(1782–1908). Списки учнів церковно-парафіяльних шкіл (1908–1909). Книги прибутків та видатків церковних коштів. Прохання прихожан про вступ до шлюбу. Посвідчення осіб, дані селянам волосними правліннями Катеринославської і Херсонської губерній (1890–1897).

Херсонське духовне правління

Ф. 207, 2124 од. зб., 1782–1920 рр. Опис, каталог, огляд фонду. Рос., грецьк. мови.

Створене в кінці XVIII ст. згідно з указом Сенату від 9 вересня 1775 р. “Об учреждении в Новороссийской и Азовской губерниях вновь епархии под названием Славянская и Херсонская”.

Було колегіальним органом, члени якого призначалися архієпископом.

Підпорядковувалося Слов’янській, з 1786 р. – Катеринославській, з 1798 р. – Новоросійській, з 1803 р. – Катеринославській, з 1837 р. – Херсонській духовній консисторії. В др. пол. XIX ст. поступово припинило діяльність, передавши функції Херсонській духовній консисторії і благочинним.

Було органом церковного управління і нижчою інстанцією церковного суду на території Херсонського повіту.

Фонд II категорії. Перше надходження – 1948 р., У 1953 р. із інших архівів передано 11 од. зб. Фонд містить документи установи-попередника – Херсонської протопопії, унікальні документи.

Інформація використовувалась у наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази Синоду, Слов’янської, Катеринославської, Новоросійської, Херсонської духовних консисторій, Херсонського духовного правління. Укази консисторій про заснування Катеринославського намісництва (квітень, 1784), відкриття духовних правлінь у Сімферополі, Маріуполі та Олександрівську (1809), передачу церков при військових частинах і шпиталях у відомство Синодального священика армії і флоту (1811), сприяння Імператорській Академії Наук у проведенні астрономічних спостережень на території повіту (1806). Розпорядження Катеринославської духовної консисторії про перенесення найстарішої в Херсоні Архангело-Михайлівської церкви з фортеці на Купецький форштадт (1786). Протоколи засідань духовного правління. Рапорти благочинних про стан церковних споруд, конфлікти священиків між собою та з прихожанами, відкриття чудотворних властивостей ікон. Справи й листування з духовними консисторіями і благочинними про будівництво і ремонт церков; прийняття і виключення з духовного звання, призначення, переміщення, звільнення і нагородження церковнослужителів; розшук священиків і монахів-утікачів; навчання дітей духовенства; накладання епитимій за порушення релігійних і деяких церковних законів; видачу метричних свідоцтв; розірвання шлюбів; прийняття православ’я особами інших віросповідань. Протоколи опитувань іноземних ченців, приїжджаючих до Херсона (1782–1787). Скарги прихожан на зловживання і недостойну поведінку служителів культу. Списки членів духовного правління (1807, 1822, 1825), формулярні відомості про священиків, церковнослужителів (1784–1886). Списки учнів церковно-приходських училищ. Відомості про кількість церков і молитовних будинків у повіті

(1784–1905, 1916–1920). Книги прибутків та видатків церковних коштів. Контракти на виготовлення іконостасів (1831, 1846). Метричні книги, сповідальні розписи по населених пунктах повіту з показанням кількості дворів, кількості і складу населення (1786–1855). Статистичні зведення про природний рух і якісний склад населення міст Херсона, Миколаєва, Берислава і сіл Херсонського повіту (1794–1890). Відомості про заснування села Старосілля (1819).

Херсонське відділення єпархіальної училищної ради

Ф. 209, 2 од. зб., 1898–1902 рр. Опис. Рос. мова.

Створене в 1884 р.

Підпорядковувалось Синоду та єпархіальному керівництву.

Ліквідоване в 1920 р.

Наглядало за роботою церковнопарафіяльних шкіл.

Доповідь наглядача церковнопарафіяльних та шкіл грамоти про відкриття жіночої школи при Благовіщенському монастирі. Конспекти учбового курсу та відомості про стан церковнопарафіяльних шкіл. Списки учнів та викладачів, листування зі священниками про роботу шкіл.

Релігійні установи

14 фондів, 2731 од. зб., 1721–1921 рр. Описи. Рос. мова, іврит.

Православні:

Церкви Дніпровського повіту Таврійської губернії (ОАФ) – ф.259, 652 од. зб., 1794–1921 рр.

Церкви Мелітопольського повіту Таврійської губернії (ОАФ) – ф.316, 672 од. зб., 1841–1920 рр.

Церкви м. Херсона і Херсонського повіту (ОАФ) – ф.137, 1164 од. зб., 1721–1921 рр.

Введенський собор, м. Олешки – ф.141, 12 од. зб., 1863–1874 рр.

Катерининський собор, м. Херсон – ф.111, 82 од. зб., 1802–1918 рр.

Успенський собор, м. Херсон – ф.169, 44 од. зб., 1819–1921 рр.

Богородицький молитовний будинок, с. Прогної Дніпровського повіту Таврійської губернії – ф.262, 3 од. зб., 1855–1869 рр.

Варварівський молитовний будинок, с. Першоприморське Дніпровського повіту Таврійської губернії – ф.269, 5 од. зб., 1861–1874 рр.

Миколаївський молитовний будинок, с. Новопавлівка Херсонського повіту – ф.264, 1 од. зб., 1867–1874 рр.

Покровський молитовний будинок, с. Музиківка Херсонського повіту – ф.220, 3 од. зб., 1855–1867 рр.

Молитовний будинок с. Михайлівка Херсонського повіту – ф.261, 3 од. зб., 1865–1869 рр.

Іудейські:

Бериславський рабин, м. Берислав – ф.124, 43 од. зб., 1852–1873 рр.

Бобровокутський рабин, с. Бобровий Кут – ф.278, 1 од. зб., 1874 р.

Херсонський рабин, м. Херсон – ф.113, 155 од. зб., 1836–1866 рр.

Розділ I. Фонди періоду до 1917 року

Релігійні установи губернії засновані в кінці XVIII ст.

Підпорядковувались Святійшому Синоду і духовній консисторії (православні), Департаменту духовних справ при Міністерстві внутрішніх справ (інославні).

З фондів церков християнського віросповідання Херсонського повіту Херсонської губернії та Дніпровського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії були створені об'єднані архівні фонди, в результаті чого документи римо-католицького костюлу м. Херсона ввійшли до оп. 27 ф.137, євангельсько-лютеранських церков с. Альт-Шведендорф, Грос-Лібенталь і Кронау – до оп. 40 ф.137.

Інформація використовувалась у наукових і краєзнавчих виданнях.

Укази правлячого Синоду (1828), Катеринославської духовної консисторії (1831–1839), Херсонської духовної консисторії (1841–1849), листування благочинних з духовними консисторіями з питань церковного життя, формулярні відомості про церковнослужителів міст Берислава (1834–1848, 1853–1858, 1860–1896) і Херсона, сіл Любомирка і Микільське (1854). Метричні книги записів про народження, шлюб і смерть прихожан (метричні книги православних церков м. Херсона і Херсонського повіту, Дніпровського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії, Херсонського римокатолицького костюлу, єврейських синагог м. Берислава, с. Бобровий Кут і м. Херсона, євангельсько-лютеранських церков с. Альт-Шведендорф, Кронау, Грос-Лібенталь) (1794–1921). В метричних записах про смерть прихожан Миколаївської Забалківської церкви м. Херсона і Успенської церкви м. Берислава зафіксовані імена солдатів і офіцерів, померлих від ран у військових госпіталях під час Східної (Кримської) війни (1853–1856). Сповідальні розписи прихожан м. Берислава (1833–1837), м. Херсона (1844, 1907–1912).

Розділ II. ФОНДИ ПЕРІОДУ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ, УНР, УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ, УСРР. 1917–1921

Херсонський губернський виконавчий комітет ради робітничих та солдатських депутатів

Ф. Р-1099, 2 од. зб., 1917–1920 рр. Опис, каталог. Рос., укр. мови.

У травні 1917 р. Херсонська губернська рада робітничих депутатів об'єдналася з радою солдатських депутатів. 17–21 серпня 1917 р. в Одесі на Херсонському губернському з'їзді рад робітничих і солдатських депутатів, обрано його виконавчий комітет. 17 серпня 1917 р. в м. Одесі на Херсонському губернському з'їзді ради селянських депутатів обрано його президію виконавчого комітету. Обидва губвиконкоми діяли як окремі установи, проводили спільні засідання з найважливіших питань.

На початку 1918 р. у зв'язку зі зміною політичної ситуації губвиконком припинив свою діяльність.

На підставі розпорядження Голови Робітничо-селянського уряду України згідно з обов'язковою постановою від 22 березня 1919 р. виконком ради робітничих депутатів м. Херсона до скликання з'їзду рад перебрав функції та перейменувався у губернський виконавчий комітет.

Фонд II категорії. Перше надходження – 1946 р. Містить документи, що зрослися з документами установ-попередників та установ-наступників.

Інформація використовувалася в наукових і краєзнавчих виданнях.

Протоколи, стенограми засідань Херсонського обласного з'їзду громадян-хліборобів з привітанням Центральної Раді (квітень, 1917), Херсонського губернського виконавчого комітету ради робітничих і солдатських депутатів та президії Херсонської губернської ради селянських депутатів (жовтень-грудень, 1917), виконавчого бюро губвиконкому ради робітничих та солдатських депутатів (осінь, 1917), Херсонського губернського з'їзду земельних відділів (червень, 1919), Херсонського повітового селянського з'їзду (травень, 1919), робітничо-селянської конференції Бериславського району (березень, 1920). Програма Херсонського губернського селянського з'їзду (вересень, 1917). Листування з радами та виконками рад робітничих, солдатських та селянських депутатів Петрограда, Москви, “Румчероду” (Румунського фронту, Чорноморського флоту та Одеського округу), Полтави, Сімферополя, Одеси, Єлисаветграда, Очакова, Миколаєва, Дубосар про організацію роботи рад, обмін інформацією, фінансування діяльності Херсонського губвиконкому. Доповідні записки, анкети повітових рад Херсонської губернії, телеграми “Румчероду” про революційні події осені 1917 р. в Петрограді та на півдні України. Відомості про створення тимчасового комітету обласної селянської спілки (квітень, 1917), організацію виборів до Установчих зборів, скликання Херсонською

українською губерніальною радою (жовтень, 1917) з'їзду з представниками селян, українських політичних та просвітницьких організацій губернії, створення та роботу революційного комітету м. Херсона, боротьбу з погромними явищами (1917). Листівки “Румчероду”, виконкому Всеросійської ради селянських депутатів.

Херсонська губерніальна народна управа

Ф. Р-1900, 2 од. зб., 1918 р. Опис. Рос., укр. мови.

До травня 1918 р. функціонувала як Херсонська губернська земська управа. Мала відділи: фінансовий, шляхів і сільського будівництва, сільськогосподарський, пенсійний, народної освіти, продовольчий, статистичний, економічний, народного здоров'я та інші.

Ліквідована декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду України від 15 січня 1919 р.

Фонд II категорії. Перше надходження – 1930 р. У 1957 р. розсекречено 2 од. зб. Інформація використовувалася в наукових і краєзнавчих виданнях.

Витяги з постанов управи про розподіл обов'язків між її членами, ведення діловодства українською мовою, оренду приміщення для статистичного відділу. Протокол засідання ради спілки службовців губернського земства з обговорення питань про організацію при управі безкоштовних курсів для вивчення української мови, забезпечення службовців, членів товариства “Україна” продуктами харчування, паливом. Циркуляр відділу Всеросійського сільськогосподарського перепису Міністерства землеробства Тимчасового уряду, анкети та листування з Міністерством земельних справ УНР і повітовими установами щодо організації збирання поточних статистичних сільськогосподарських відомостей. Листування з департаментом сповідань, відділами міністерств Української Держави, УНР, губернськими правліннями, старостою, повітовими та міськими управами, управлінням Херсонської повітової державної варти, Херсонським правлінням кооперативного товариства “Українська книгарня”, шкільним відділом управи про організацію роботи по збиранню статистичних відомостей, участь у засіданні комісії по боротьбі зі спекуляцією, умови оренди приміщення губернського дворянського зібрання, підготовку до укладання українською мовою “Підручника для урядовців в земських установах”. Документи фонду містять відомості про українських громадських і політичних діячів, зокрема А.Грабенка, М.Чернявського, В.Кедровського.

Тягинський сільський виконавчий комітет

Ф. Р-321, 1 од. зб., 1918–1919 рр. Опис. Рос., укр. мови.

До середини грудня 1918 р. діяв як сільське правління – низова станова установа Української Держави, з кінця грудня 1918 р. до середини березня 1919 р. – як місцевий орган самоврядування Української Народної Республіки, з другої декади березня 1919 р. – як сільський виконавчий комітет. Підпорядковувався волосній земській управі, з березня 1919 р. – волосному виконавчому комітету.

Відав виборами сільських посадових осіб, збиранням податків, розв'язанням господарських питань, підтриманням порядку в селі.

Фонд II категорії. Документи надійшли на зберігання у 1953 р. Містить документи, що зрослися з документами установи-попередника та установи-наступника.

Інформація використовувалася в наукових і краєзнавчих виданнях.

Накази, розпорядження, циркуляри, обіжники Департаменту загальних справ Міністерства внутрішніх справ Української Держави, Військового Міністра, Міністра продовольчих справ, Міністерства внутрішніх справ УНР, губернського комісара Херсонщини та Херсонського повітового комісара, Херсонської повітової народної управи Директорії УНР, Херсонського повітового військового комісара та начальника гарнізону м. Херсона, коменданта Бериславського району, Тягинської волосної управи про збір відомостей щодо збитків, заподіяних військами уряду Австро-Угорщини (грудень, 1918); припинення діяльності установ, утворених урядом гетьмана Скоропадського, формування місцевої "народної охорони" (міліції) замість колишньої державної варти, відновлення збору земського податку, організацію роботи комісій постачання населення продуктами харчування та паливом; оголошення закону Директорії УНР про скасування дії грошових знаків Російської Республіки та введення в обіг державної української грошової одиниці – гривні (січень, 1919); бойову та фізичну підготовку козацького війська, призначення на посади повітових комісарів Херсонщини (Ананіївського, Дніпровського, Єлисаветградського, Одеського, Олександрійського, Тираспольського і Херсонського), курінних отаманів; боротьбу з агітацією проти уряду УНР, спекуляцією і мародерством; ведення діловодства, виготовлення бланків, вивісок та вживання працівниками установ державної української мови (грудень, 1918). Телеграми Міністерства внутрішніх справ УНР, Херсонського губернського виконкому ради робітничих і селянських депутатів, Херсонського повітового ревкому та військового комісара, військового начальника отамана республіканських військ М.Григор'єва про скасування законів Тимчасового уряду Росії та Української Держави щодо функціонування місцевих органів самоврядування; облік та здачу селянами зброї; вжиття заходів по запобіганню мародерства та вивезення за межі Бериславського району продуктів харчування і палива; перейменування виконкому ради робітничих депутатів м. Херсона у Херсонський губернський виконавчий комітет (березень, 1919); делегування представників з місць на з'їзд рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів Херсонського повіту; організацію набору добровольців та забезпечення постачання Червоної армії продуктами харчування, охорону поштово-телеграфних контор. У фонді є документи, підписані губернським комісаром Херсонщини Г.Нянчуром (1919).

**Рада Дніпровського повітового земельного комітету
Таврійської губернії, м. Олешки**

Ф. Р-1212, 1 од. зб., 1918 р. Опис. Рос. мова.

Створена згідно з положенням Тимчасового уряду від 4 травня 1917 р. для підготовки земельної реформи та розробки невідкладних тимчасових заходів до вирішення земельного питання Установчими зборами.

Ліквідована в 1919 р.

У її віданні були волосні й сільські земельні комітети.

Кошториси видатків Чулаківського сільського виконавчого комітету Бехтерської волості; списки золотих і срібних виробів, що належали Ф.Фальц-Фейну, складені радою робітничих депутатів м. Асканія-Нова Дніпровського повіту Таврійської губернії для відправлення до Дніпровського казначейства.

Будівельний відділ Херсонського губерніального правління

Ф. Р-2067, 1 од. зб., 1918 р. Опис. Рос., укр. мови.

Почав діяти у травні 1918 р. після проголошення Української Держави.

Ліквідований 26 грудня 1918 р. згідно з “Декларацією Української Директорії”. Здійснював керівництво щодо проведення будівельних і ремонтних робіт на території губернії.

Акт, кошторис і листування з Херсонським губернським тюремним інспектором щодо ремонту приміщення Херсонської каторжної тюрми. Кошторис прошнуровано та засвідчено гербовою печаткою правління, відтиснутою на червоному сургучі з зображенням тризуба та назвою установи.

**Начальник інформаційного відділу при Херсонському
губерніальному старості**

Ф.Р-1821, 1 од. зб., 1918 р. Опис. Рос., укр. мови.

Створений у травні 1918 р. при Херсонському губерніальному старості, що підпорядковувався Міністерству внутрішніх справ Української Держави.

Ліквідований 26 грудня 1918 р. згідно з “Декларацією Української Директорії”. Здійснював збір та обробку відомостей з судово-слідчих питань.

Постанови губерніального старости, протоколи допитів свідків та Й.Розенталя, члена Херсонської міської управи, звинуваченого у діяльності, спрямованій проти уряду Української Держави; рапорти, довідки, листування з правлінням губерніального старости, міською управою, начальником Херсонської міської державної варті, карного відділу Херсонської міської міліції щодо розгляду справи.

Розділ II. Фонди періоду Тимчасового уряду, УНР, Української держави, УСРР.

Контррозвідальний пункт Херсонського району

Ф. Р-4082, 1 од. зб., 1919 р. Опис. Рос. мова.

Діяльність установи простежується протягом осені–зими 1919 р.

Перебував у віданні місцевої виконавчої влади під час знаходження у місті військ Добровольчої армії Денікіна.

Справа по звинуваченню наглядача губернського карно-розшукового управління М.Гольдштейна у вимаганні грошей.